NUM. 14

1-XII-22

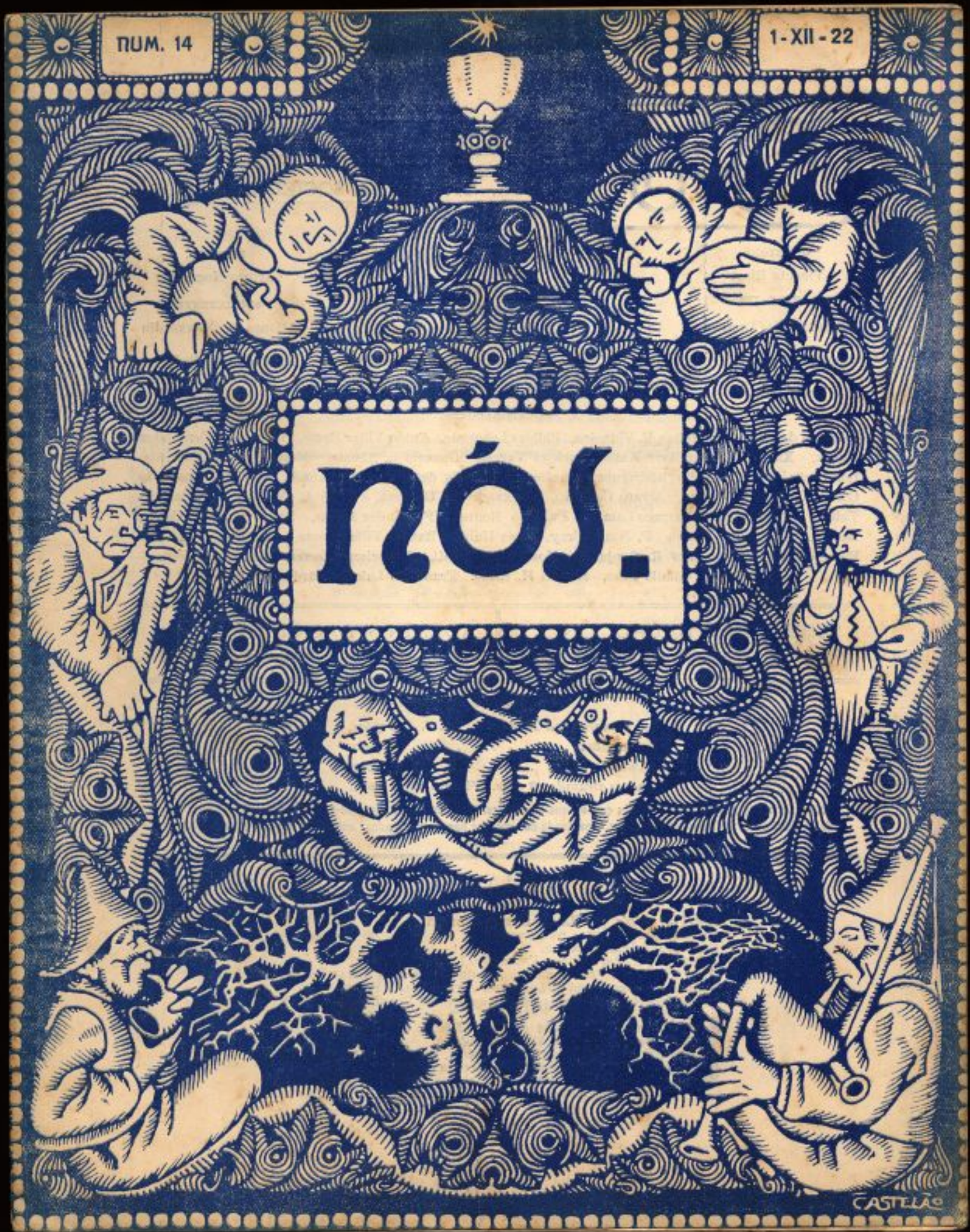

NÓS.

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

DIREITOR:
Vicente Risco

REDAUTOR XEFE:
Xavier Prado *(Lameiro)*

SEGREDARIO DA REDAUCIÓN:
Xulio Gallego

XERENTE:
Arturo Noguerol

SUB-XERENTE
Alfonso V. Monxardín

REDAUTORES:
Ramón Cabanillas, Alfonso R. Castelao, Antón Lousada Diégues, Ramón Otero Pedrayo, Florentino L. Cuevillas, Leuter González Salgado

COLABORADORES:
Teixeira de Pascoaes, Johan V. Viqueira, Philéas Lebesgue, Antón Villar Ponte, Wenceslao Fernández Flórez, Xaime Quintanilla, Antón Noriega Varela, Gonzalo L. Abente, Manoel Banet Fontenla, Lois Peña Novo, Eladio Rodriguez González, Marqués de Figueroa, Antón Palacios, Leonardo Coimbra, Amador Villar, Alvaro Cebreiro, Alexandre de Córdova, Xulio A. Cuevillas, Victoriano Taibo, Xulio Prieto, Farruco Lamas, Euxenio Montes, Fernández Mazas, Souza Aguiar, Cunha Barros, Xan Aznar Ponte, F. Bouza Brey, Lois Huici, Ramón Villar Ponte, Handicap, Roberto Blanco Torres, Primitivo R. Sanjurjo, Xosé Viso *(Goal)*, Francisca Herrera Garrido, Hernani Cidade, Camilo Díaz, Manoel M. Risco. Francisco Luis Bernárdez, etc.

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Praza do Ferro, 6

ADEMINISTRACIÓN
Padre Feixóo, 12

ABONAMENTO

Doce números, na Península. . . . . **6** *ptas.*
Na Arxentina. . . . . . **6** *pesos*
En Cuba . . . . . **3** *dolars*
Números atrasados **3** *ptas. Número sólto,* **1** *pta.*

Iste boletín non publica mais orixinás que os que foran direitamentes solicitados pol-a Direución.—Tampouco se fai solidario das ideias n-elas emitidas, non sendo dos que por non iren rubrados, enténdese que son da Redaución.

SUMARIO

Encol da aldeia, por RAMÓN OTERO PEDRAYO.
De mím, por TEIXEIRA DE PASCOAES.
Orballo, por BLANCO-AMOR.
A Estrela y-o Aturuxo, por FRANCISCO LOIS BERNÁRDEZ.
Quod nihil scitur, (continuación), tradución de XAN AZNAR PONTE.
Unha nova teoria encol do home, por ANTÓN VILAR PONTE.
Unha Historia da Colonizaçao Portuguesa do Brasil, por VICENTE RISCO.
Seición Arqueolóxica: Nota encol da Eirexa de Santa María de Marrube, por XOQUIN ARIAS SANXURXO.
Archivo Filolóxico e etnográfico de Galiza, por E. PEINADOR LINES.
Os homes, os feitos, as verbas, pol-a REDAUCIÓN.
Fóra de testo: *Estética da Muiñeira (separabre)*, por E. MONTES.
Arco da vella, por FERNÁNDEZ MAZAS.

MANUEL SEOANE ◆ AXENCIA DE FERROCARRILES
Ponte Mayor. - OURENSE
MADEIRAS LABRADAS DE TODAS CLASES :-: :-: MÉRCANSE APEAS PRA MINAS

SERANTES E COMPAÑÍA

FARIÑAS E COLONIÁS

Ponte Mayor y-Ourense

XULIO GARCÍA PÉREZ

MÉDECO CIRUXANO

Goberna toda clás de ósos partidos e desgobernados e fai operaceos quirúrxicas

Vota o RAYO X

TELÉFANO 324

SANATORIO QUIRURXICO D' OURENSE

DIRIXIDO POR

DON MANUEL POL PIÑEIRO

CO' A COPERANZA DOS DOUTORES

D. Francisco José Rionegro :-: D. Manuel Bouzo Fernández

Iste estabrecemento está situado na carretera da Lonia, e conta con un compreto gabinete de RAYOS X.

Depósito de madeiras de todas clases pra construción e carpintería en xeneral.

LÓPEZ E RUIZ

Telegramas e Telefonemas LÓPEZ RUIZ

Codes: A. B. C. 5ª edición

TELÉFONO 198

AVENIDA DE BUENOS AIRES, 31

(Ó lado do Asilo de Ancianos Desamparados)

OURENSE

Postes o travesas pra camiños de ferro :-: Serrería mecánica o fabricación de toda clás de caixería.

Casa "PERILLE,,

FERRETERIA :-: LOUZA :-: CRISTAL

MOEBLES ECONOMECOS E DE LUXO

FRABICACION DE COLCHOS PATENTADOS

Vostede pode montal-a sua casa con solo visitar ¡ste estabrocemento, obtendo o maximum d' economía.

Paz Nóvoa, 9 - OURENSE

GRAN "HOTEL MIÑO,,

OURENSE

O ÚNECO DA CAPITAL CON CALEFAUCION CENTRAL

AMPLIAS HABITACIOS :-: COARTOS DE BAÑO

PENSION COMPRETA DENDE 12 A 60 PESETAS

Propietario: GASPAR PEREZ ROBLES

Teléfono 21

Merquen: PLUMEIROS DE RAFIA "PERILLE,,

OS DE MAIS DURA, OS QUE MILLOR LIMPAM, OS MAIS ECONÓMICOS

BOAS UTILIDÁS ÓS REVENDEDORES

FABRICANTE

ANDRÉS PERILLE

OURENSE (España)

Clave A. B. C., 5.ª edición

REPERSENTANTE N-A ARXENTINA

JOSÉ MARTÍN

Calle Venezuela, 926

BUENOS AIRES

NÓS

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

Ano III — Ourense 1 de Nadal 1922 — Núm. 14

ENCOL DA ALDEIA

A fai bastantes anos fixen unha visita a Toledo. As osamentas d' esta cibdade, hermética e inquedante podrecían, coma fai tantos séculos baixo o duro sol e antre a polvoeira dos secos agros casteláns. Por alí danzaba un fato d' artistas, d' ateneístas, de loiros septentrionaes d' ises que visitan os moimentos coma quen corta o cupón ou fai o seu diario traballo oficiñesco.

Pouco tempo despois d' aquela visión toledana, visitei Sevilla e Compostela; eu cando chego a unha cibdade descoñecida, o primeiro que fago é buscar unha torre alta e rubir a ela pra coller d' unha ollada ambiciosa a maneira como o pobo está posto no campo, si está torto ou direito, se s' espalla ou si s' encolle. Cando non hai torre, enton rubo n-un tellado. A comparanza das tres visións: Toledo, Sevilla, Santiago enseñan mais sobr' a hestoria, a arte, o carauter dos pobos hespañoes que longas leuturas e cen eruditos cursos. Tiven deseguida o sentimento da cristalización cúbica—así cristaliza o sal—da costrución de Sevilla e dempois leín qu' ise era o esquema da arquiteitura árabe: branca, encalada, posta n-unha veiga d' oliveiras, Sevilla rise do sol. O paisaxe andaluz sen sol é tan triste e vácuo qu' il soilo xustifica o delor da copla popular n-aquela terra. Toledo, traballado n-un penedo duro com' o ferro, pareceume unha obra d' artificio, de loita co-a natureza, d' erudición. Artificio son as páxinas dos escritores do seculo d' ouro, as decadentes arquiteituras oxivaes, as obras dos ourífices, a teoloxía dos carmelitas. Santiago nasce naturalmente no cerco montanoso no qu' adormece: vese o granito arrincado das canteiras colocado en severas ordeacións con tanta craridá coma vemos erguerse pouco a pouco unha casiña de perpiaño, preto da canteira á veira da carretera. Santiago rise do sol, da lúa e da auga. Non-a teme: ó contrario, ela continúa a obra dos arquiteitos e dos escultores, decorandoa co-as preciosas coloracións dos musgos e liquens, dos orcelos e das parietarias. Eiquí podémonos maxinar un comenzo d'estética do paisaxe e do arte e vida galegos, a terra e a vida naturalmente fundidos.

Sobr' esto do paisaxe de Galiza dícense moitas cousas, ou falsas ou tan vagas e pouco xustas que convén poñelo no seu verdadeiro carauter. Dícese por un lado: paisaxe saudoso, doce, mimoso, verdecente, moi propicio pró doce ensono, algo oriental e priguizoso. Está ben, mais non é toda a verdade. Hai nas terras atlánticas e cantábricas moitas paisaxes verdes que non teñen nada de aire co chau galego. Outros falan d' un país montanoso e rudo; moitos d' istes afeitos a consideraren as llanuras coma o chan escrusivamente agrícola, as montanas coma fondo das tonadas pastoris, ou coveiro dos lobos. Tamen hai certa verdade n-este modo de ver; mais incompreta.» A montana galega non ten nunca a nemiga severidade das montanas cántabras ou carpáticas. Pra min o carauter primordial da

Galiza está na forma do seu modelado, o cal depende da roca fondamental: o granito. Por longos anos os poetas e os escritores non miraban prá pedra, pró coiro, a carne, o oso do praneta. Cando inda non certaban co-a alma d' un bosque ou d' unha veiga, menos poderían sentil-a fonda e éterna poesía da terra núa. Tamen hai unha estética da Geoloxía. N-este sentido, o noso é un belísimo macizo granítico traballado pol-o traballo secular das augas. En calquer costa, na ladeira d' un val, coma no perfil das lonxanas liñas que fechan os ourizontes, síntese esta forma soave, de ampla curva maternal, coma de seio ou cadeira. A topografía particular dos vellos países graníticos atópase craramente repersentada na Galiza. De tan vello, o noso anaco d' esferoide desfaise esmorecéndose na ledicia dos longos meses de chuvia, recibindo o alegre tumbo das olas d' un mar épico. Pondal foi o pirmeiro que s'estremeceu ó sentir vibral-a terra galega baixo os seus pasos, Cabanillas e Noriega son tamen n-este sentido poetas *cósmicos*. Os nosos montes non teñen seu curuto en corno, en cuchila, en dente nin en pirámide. Vede os seus nomes: meda, coto, rodeiro, pena; teñen a forma dos grandes anteiros ou penedos (ovoideos, cupulares) chamados inocentemente na Guía Baedeker *bloques erráticos* como si non foran nados no mesmo sitio onde envellecen nobremente. A montana chega ó mar e ábrese a todos; non é dura e ingrata, a vide trepa pol-as suas ladeiras e ruben co-ela os pobos coma rapaces qu' agatuñaran pra apañal as cereixas. As montanas chegan ó mesmo mar afondando as suas faldras no Atlántico, e baixan hastra a propia corrente das augas.

O feldespato, o cuarzo e a mica son os elementos do granito. Esto deprendímolo todos no Istituto, mais hai que saber a sinificación de cada un d' iles: a dureza do cuarzo, luz boreal, luz de mañá cristalizada, aparesce mitigada pol-a dozura e soavidade homilde do feldespato. A mica é un elemento fillo do luar: nas noites as micas brilan com' as xemas dos gnomos. Nos terreos vese craramente a descomposición dos fautores rocosos: alí brilan pouquiño as micas hastra que que desfeitas pol-o arado, misturadas cos abonos, rematan por desaparecer na homildá da terra vexetal. Por riba d' estes seixos e laxeiras, os ríos traballan ledamente coma traballan os serranchís no monte, espellando o seu fondo pol-a pureza batida das augas. Sobr'a táboa granítica esnaquizada e traballada, as augas seguen faguendo eternamente un traballo d' escultura. Mirainas coma se destrenzan e espallan pol-as ladeiras dos montes de San Esteban. Alí hai o *aplech* de monstros mais temeroso do mundo: tódal-as formas maxinabres da vida animal nas suas infinitas comprexidades teñen alí a sua representación, mais eu prefiro a pedra homilde e solene dos montes batidos pol-o vento, onde viven os piñeiraes medoñentos. Vede que ben concertan a obra sinxela dos homes cos penedos. Tendes por eixempro as eirexas románicas, os lexendarios mosteiros ou o santuario de San Pedro de Rocas. Os canteiros e os maxineiros románicos, anónimos, ademirabres poetas, traballaban instintivamente sen darse conta, seguindo a maneira da terra. Esa é a colaboración mais grande e respeitabre que se pode producir n-un pobo.

N-este sentido temos en Galiza unha arte fondamente repersentativa dende os moimentos máxicos ou relixosos da alborada céltiga e da mocedá do románico hastra os luxosos crepúsculos do noso barroco. Dixemos a separanza fonda antr' o paisaxe galego e outros tipos de terras verdecentes, mariñás e nórdicas tamen. Fixémonos un istante na fachada cantábrica da Península, dende o fondo do golfo de Vizcaya hastra a ribeira lucense. A montana é en xeral adusta, forte, nobre, arquiteturalmente disposta. As rocas secundarias, tendidas en capas sobrepostas, com' as escraviñas d' un capote trasmontano, érguense en serras de feitura mural, crébanse en picos fragmentados que rompen en aguillóns feridores as nevoeiras rubidas do mar. A liña da costa é un longo cantil combatido rítmicamente pol-o empuxe ariético das oleadas. Os vals son entr' iles aillados, difrentes, alí amontóase a poboación conservando hastra os nosos días un particularismo local que non hai en Galiza. Eiquí as parroquias son individualidás naturaes e humanas, mais francamente abertas unhas pr' as outras. D' un con ó outro do noso país as bateladas das parroquias respóndense sen solución de continuidade apenas, faguendo cando morre a tarde, o seu coro de lembranza, o cramore saudoso de toda a nosa Terra. A costa cantábrica non se desfai en ledas illas, nin se franquea nas soaves ondulaciós das praias. Na costa nósa parece qu' asistimos a un xogo cósmico antre terra e mar; eiquí a sirena atlántica gusta de faguel-o seu leito, é un mar mitolóxico, unha especie de Grecia atlántica onde danzan os coros d' unhas oceánidas moi desemellantes das da Grecia clásica, como é desemellante o mar Egeo limitado e pequeno, da fartura d' auga, ceo e nubes do Atlántico.

Os galegos somos mais fillos da terra e do mar que do ceo; será qu' en parte o ceo é un produto da terra e do mar. As nubens levántanse do

Atlántico e mais das terras molladas, dos lameiros espellantes, dos regatos, das pantásticas carballeiras outonizas. En Castela por eixempro, a nube é unha cousa transitoria, antipática, estéticamente: elas son coma manchas no limpo e desesperante esmalte da vouta azul. Soilo teñen certo valor estético esas nubes decorativas, apoteósicas, que s' ordean en chameantes baldaquinos nos ocasos solenes do sol. O castelán domiñado pol-o ceo, sobr' unha terra recocida, é home que nos seus tipos superiores produz o místeco ou o tolo sensual; o seu hourizonte redondo e limitado com' unha praza de touros, erra en circos concéntricos hastra chegar a unha ardente ideia fixa. Soilo lle pode interesar da natureza o produto económico—pan de cada día —ou o bravo cheirume das plantas da estepa. As terras levantinas dormen unha siesta, axitadas por paixós africanas, todo o luxo da vida concéntrase na conxestionada coloración das frores. A voluptuosidade andaluza está feita do duro contraste antr' a forza da vida tropical e o castigo do sol vencedor da humedade. Estes sentimentos doorosos da vida non son posibres eiqui: como no Xapon, como en Maryland, ou en Bretaña ou en Irlanda, a nosa atmósfera húmeda e tibia ten algo de *Serre chaude*, síntese un pracer de vivir parecido ó que deben sentir os corales e as estrelas de mar, estendendo as suas ramosidades sensitivas n-unha auga tépeda e cariñosa. Esto ten difrentes grados. D' eiquí o contraste das terras ourensanas dotadas con maor número de xornadas de sol, co-a orla atlántica, levada pol-os vals moi adrentro da terra.

E que tarde chegaron os nosos poetas a sentir en certa maneira a lírica do paisaxe! Moitos falan sí, d' arbres, de frores, de prados, qu' o mesmo se poderían colocar na veira do Henares ou do Guadiana. Tamen n-isto Pondal sentiu o bico da Terra, o leve roce da nevoeira, o valor sustancial das orballeiras e das brétemas.

Na portada de NÓS está o símbolo esmaltado do pan e do viño. Esta portada merecería ser esculpida no Pórtico da Groria, debaixo do arbre de David, ou xenealoxía do Cristo, a mais ademirabre interpretación románica do Evanxelio, como esta obra do Castelao é a acabada simbolización das fontes vitaes de Galiza.

O pan e o viño dividen en mil anacos o carauter xeográfico e human do chao galego, non soparados senon penetrándose e dividíndose en compricadas figuras. Pra nós o pan é o *centeo* e o viño o da *cepa vella*, de cepa torta, coma osatura d' un patriarca. En Ourense inda miramos as americanas com' un fato de damiselas neuróticas, vítimas do *surmenage* e necesitadas de todal-as drogas pra botar o viño. O centeo, cereal d' inverno, pasa por tantas calamidades com' o paisano que o precura. Agoanta xiadas, neves, chuvias, nasce antr' il si chove moito, un lameiro de xaramagos, senradelas e gramas; cando está vizoso e alto, tremando co vento en ondas comovidas, o paisano, sempre pesimista, dí: «pasa moitas noites fora». Recólleo con cariño especial, porque é o recurso da facenda doméstica, xa pol-o grau que se garda na arca tradicional coma pol-a palla que sirve pra tapal-a chouza, afundal-o fachico e facer o leito prá paredura da porca. O paisano tenlle mais lei ó centeo qu' o millo. Antes vivía de pan, castañas e viño. As castañas e o pan caraiterizan os altos chaos graníticos, abertos, d' inverno duro, onde o cuco chega mais tarde, e a vida soilo vai ben na horta do cura ou nos abrigos do pazo. O millo simboliza a alianza atlántica. Petulante, guapo, co seu pompón domiñador e a sua esaltación sexual, contrasta co-a castidade e modestia do centeo. É o presente das Américas ás terras húmedas da Europa, o seu ouro parente d' aquil lexendario asolagado nas augas de Vigo.

O labrego do pan e do viño son moi difrentes; a agricultura das cepas require unha coñecencia fonda das leises atmosféricas, un inxenio e unha téinica oportunistas: ó contrario do cultivo do centeo, mais suxeto a leises invariabres.

Por iso o ribeirau prautica unha filosofía escéutica, é un ironista brilante, un falador cheo de sazonadas esperencias, moi difrente do montañés que cree na eternidade das leises, na causa primeira e na sabiduría dos vellos. Hastra na miña terra obsérvase o contraste na múseca das festas: as murgas ou bandas da ribeira son doces, arroladoras, cantareiras, esmaltando as suas tonadas con funambulescos solos de cornetín ou orxiásticos finales de redoblante. A múseca da montana, mais grave, arrinca fondos sonidos, é, como decía un paisano meu, unha múseca de *caldeiros*. O mesmo que se dixo por xente moi ben coltivada da múseca alemana. Total: a vella oposición entre Rossini e Wagner.

N-istes tempos, o tapiz vexetal da Galiza trasfórmase moito: o castaño morre, en moitas terras soilo queda a sua lembranza. O eucaliptus que forma bosques enteiros, é tamen un arbre mundial; vido do outro hemisferio, acoubou elquí bravamente. Os que poseen terras en Galiza, cando se convenzan de que a única nobre vida señoril é a vida do campo, deben lembrarse dos veilos fidalgos que prantaban alciprestes preto das suas casonas, e tiñan tanto coidado en encher a horta de pomares, de peras de Doña

Xoana e de Don Guindo, de laranxeiras, toronxiles, a froita de moda na Edade Media, nogueiras, cerdeiras e toda caste de froita de óso e de pepita. Eiquí hay que traguer moita pranta do Canadá, dos Estados Unidos: wellingtonias, araucarias, as arbres coníferas dos iroqueses; e tamen do Xapón, arbres paradisiacos de folla, lucentes e globales froitos d' ouro. Mais por Dios non prantedes nin acacias de bola nin palmeras, A acacia, arbol municipal, ético, de presupostos ten en sí unha cursilería que entristece. O seus redondeles de sombra non poden agarimar un idilio fecundo. A palmera fai o efeuto d-un pantalón de franela branca n-unha tarde de invernía desfeita. E si está n-un tiesto pintado de verde, ten un noxento carauter tabernario.

Xa falamos algo da terra; agora hay que falar dos homes. Os homes xúntanse en aldeias, en vilas, en cibdades, e a difrenza entr' a aldeia e a vila é un traballo sumamente difícil. A vila ten un aspeuto urbano que non ten a aldeia; tamén n-esta hai certa ordeación, mais en canto aparecen as aceras ou as famosas acacias de bola, xa temos a vila. A vila é unha habitación de señoritos e comerciantes. Asi com-as cibdades teñen na Galiza pouca variedade, a gama das vilas: antigas, montañesas, de augas, de comercio, de señorío, as naturalmente formadas, as feitas pol-os caciques, as que viven do refrexo da cibdade, as que se formaron por conxugación de outras, com' os microrganismos, as que frorecen coma frora de ruiñas sobr'o solar d'unha cibdade morta, as que teñen mercado cuberto, as que teñen tren que para alí, as que soilo ven pasal-o expreso e disfrutan nada mais do misto e do mercancías a horas sempre absurdas que non permiten o paseo pol-o andén, as que postas na veira mar parecen non enteirarse do tráfico mariño, as que teñen forzas vivas con muelles novos, etc.; a variedade é infinita e faría falla un longo estudo fundado n-unha aproveitada esperencia. N-istes derradeiros anos vai nascendo unha forma que poidéramos chamar *itinerária*, por que as casas novas prolónganse ó correr da carretera, sen mais centro qu' a taberna ou a tenda. D' unha maneira provisional deixaremos estabrecido qu' as verdadeiras vilas teñen algo dominador difrente da torre parroquial: o concello, qu' ás veces ten unha torre ou *beffroi* que dá á agrupación unha importancia inmensa.

Vou faguer eiquí somentes o estudo *grossomodo* d' unha aldeia da miña terra, non digo da miña provincia por qu' isto das provincias ainda que s' atope moi arraigado, debe desaparecer por que non ten fondamento ningún. Non vou falar de Galiza enteira si non d' unha molécula d' ela. No meu depacho da aldeia teño o vello e grorioso mapa de Galiza por Fontán, catedrático de Matemáticas Subrimes na Universidade de Compostela alá pol-os anos de corenta e tantos. Imos escoller un anaquiño moi pequeno d' ise mapa sinalado por un punto co nome do lugar da Eirexa, e divagar un pouco sobr' a maneira de ser da terra e dos homes d' alí, sen pretensión científica ningunha, sin intento de sistematización.

Xa está demostrado por todol-os modernos escritores galegos—Rodrigo Sanz, Vilar Ponte, Risco, etc.—que a unidade vital galega é a parroquia. Esta de que falo está n-un país de transición entre montana e ribeira. É o que chamamos unha *boca-ribeira*, con amprios hourizontes cinguidos pol-o cerco lonxano d' altas montanas, con costas que baixan car' a ribeira do Miño. Mistúranse terras de pan con terras de viño, toxales e piñeirás no alto, con carballeiras e salgueirás nos regatos; n-estes baixos a viña rube lentamente conquerindo os terreos abrigados do Norte e da xiada, inda no alto. O chau en xeneral é malo e delgado, o arado canta ó topar co-a roca suyacente na maoría das terras, que son herdades de centeo e de millo; as nabeiras poucas e cada paso mais disputadas pol-os herdeiros n-as partixas. O gran nemigo é a sequía; non hai augas correntes tod' o ano. Si non chove, pérdense cas-que todal-as colleitas de millo, patacas, centeo, algún liño e pouca herba seca.

A rega do millo faise gracias ás pozas, sacando en xeneral a auga por medio dos *bimbastros*, o que dá un dos traballos mais penosos baixo a raxeira canicular, ou na mañá moi cedo. N-esas horas, o xemer do artiluxio da poza parece un berro de door do labrego ant' a perda inevitabre da colleita. Outra gran preocupación é a mantenza do gando; as herbas son poucas, non hay apenas montes comunás e os qu' hay son secos e pedreños. A angustia dos días secos do vrau auméntase co enorme traballo de moer a fariña: hay que buscar muiños en ríos lonxes, cando non moen as aceas dos regatos próximos. Entón, rapaces e homes fan longos viaxes por costas ásperas co fardel ó lombo. A poboación está axuntada en sete ou nove lugares de corenta, de quince, algún soilo de dous veciños. Tamén hay lugares arruiñados, postos en quebradas ond' as cepas secaron, as fillas casadas buscaron lugares mais alegres e abertos, onde fan troulas e fiadeiras, preto da eirexa e das romaxes, da tenda, á veira dos camiños pasaxeiros. As ruínas en xeneral teñen a melancónía da relatividade das cousas humanas. As ruinas d' edificios artísticos, se eles foron edificados c' un

fondo sentido do país, son ainda vivas; as vexetaciós parasitarias continúan e esaltan a obra do artista; a mín, as ruínas das casas labregas: unha pedra de lareira, un cortello esmoroado, a pedra furada d'un lagar, parécenme tan respeitabres com' as ruínas d' un mosteiro. Son estas ruínas com' os corpos dos labregos, os que mantidos de berzas e bica, mistúranse decontado co-a terra do camposanto; d' estas ruínas recobra posesión a natureza, un piñeiro, un érvedo, chega pra esnaquizar as n-outrora amadas parés petruciaes.

No campo traballan todos: homes, mulleres e nenos. En conxunto, os habitantes da parroquia divídense en dous grupos xeográficos distintos, pol-a situación, pol-a maneira de levar o traballo do campo, e hastra pol-a maneira de ser: os *das campanas arriba*, e das *campanas abaixo*. Com' a eirexa está posta pouco mais ou menos no lindeiro das terras de pan co-as de viño, o paisano agrupa así os seus veciños, tomando a língoa expresiva da eirexa, a campana, no seu sentido místico de poder espirtual sobr' os malos espritos pol-a virtude do bronce. Os das campanas arriba teñen ós outros por menos abertos no trato, por rosmadores, disimulados e raposos. Non sei si n-esto haberá unha infantil interpretación do simil do hourizonte amprio da altura co hourizonte limitado do val fondo. No traballo distínguense: os d' abaixo están afeitos a levaren pesos, cargas d' estrume e de leña por camiños onde non poden andal-os carros. Teñen millo de rega, o seu orgulo mor, e son case ribeiraus com' os veciños do río.

Imos faguer unha lixeira evocación do estado d' istes homes, comenzando pol-o sentimento que teñen da orgaización e vida políteca, por aquelo de qu' o home é *un animal políteco*. Coma esta parroquia non é cabeza d' auntamento, a sua esistenza políteca está compretamente subordiñada. Pódese decir que non hai sentido adeministrativo nin menos políteco; domina o individualismo mais compreto. «O que fai ben ó común non sirve a ningún», oise en todal-as bocas. Cando o pedáneo—que por regra xeneral nadie sabe quen é—manda rozal-as silvas qu' estorban o camiño, fano de mala gana; ninguen quer aguantal-as augas no seu terreo, e o maor pracer que poiden esperimentar, é coller por unha muradella feita con toda pacencia, un anaco de camiño ou de monte comunal, ou cando un arbre do veciño vai solapadamente quedando comprendido dentro do muro do eido. O paisano ¡ten o sentimento da terra no sentido da sua eternidá; il morre, virán outros, sempre adscrito á gleba com' os servos, considérase com' un aicidente na vida infinita do eido. O eido! É todo pra il; si hai tromenta, pensa n-il antes que nos fillos. O mariñeiro, afeito a arar na estensión do mar, ás continxencias do perigo, do golpe de mar ou de vento, ten un maor desprecio da riqueza. O labrego non. Nin vello cangado e desfeito querse desprender dos eidos pra qu' os traballen os fillos, os xenros, os herdeiros. É de ver cando di un labrego:—«é meu». Como esalta a a sua cerdeira, a resistencia da lumieira da sua porta, a larganza do seu curral, e o axe dos seus ácios de caño, ou a barbadela da sua becerra.

Os procedementos agrícolas son os de sempre: non se ten a menor noción de toda a téinica xa acostumada n-outras terras. Hai que ter en conta que se fala d' unha parroquia ben apartada, mais non das da rexión montanosa da provincia, xa que dend' ela oise o abafar da caldeira do tren—nuncio d' auga pronta—e a trepidación dos autos. A industria é somentes caseira coma non poide menos e ainda s' atopa n-unha triste decadenza, que fai a vida da familia escrava das combinaciós dos comerciantes da cibdade Xa case non se tecen lenzos nin se fía estopa, nin apenas se coce bica. Xa moitos mercan un agrio pan de mal trigo pol-as dificultás e o prezo a que sai o bon pan de centeo. As vacas case que todas mal mantidas, e moitos días a conta allea, dan o leite pra facer manteiga pra vender na feira ou no mercado. A tiranía da tenda vai sendo cada vez maor: os mozos mercan uns xéneros qu' o millor cambean de coor c' unha boa molladura d' auga ou de suor. Toda a desfeita das cibdades ven cobril-os corpos e alaxar as casas da aldeia d' onde van faltando as fermosas cousas ben tecidas e ben traballadas, aquiles enseres e roupa que nunca se gastaban n-as que s' iba depositando a maneira de ser, a alma da familia. Unha vida de prestado en todo aquilo que non toca direitamente co-a loita da terra. Unha industria familiar e local ben desenrolada, non é o coroamento que debía ser da esistenza nobremente traballadora do pobo dos agros. Agrávase a situazón co-a dificultade e imposibilidade das comunicaciós; os camiños vellos, aquelas calzadas tan ben empedradas, feitas pol-os conventos e os concellos de honrados petrucios, vanse esmoroando pouco a pouco, mais ainda alabeadas e rotas, son os únecos anacos de camiño regular. Aquelas vellas pedras que gardan com' un venerabre palimpsesto os rastros de tantas pisadas d' unha ronda infinita de xeneraciós d' homes mansamente loitadores, as rodeiras de tantos carros! Dos mais camiños, os que non se fan no bo chao pol-a pisada costante d' homes e animás—como na estepa d' Africa—

vale mais non falar. Todol-os invernos se convirten en leitos de torrentes ou en balsas d-auga dormida.

Non imos intentar unha psicoloxía, unha estética do habitante n-estas condiciós, pero si vou-me permitir sinalar uns cantos feitos, coma contribución ó estudo necesario da aldeia.

Unha das cousas mais intresantes a estudar en todo agregado social é o desenvolvimento individual repeito á masa coleutiva. Será da antiguidade da raza, ou da variedade do chao, ou da dispersión das vivendas, mais o feito é qu' a raza galega ten un grandísimo desenrolo da persoalidade individual en todal-as suas formas. Enganaríase fondamente un ouservador superficial que non vira n-un fato de labregos xuntos na feira ou na romaxe, se non un agregado dos mesmos destinos e iguales carauteres. Esta calidade por un lado imposibilita as boas obras coleutivas, porque ainda independentemente do fondo xeneral de tradición e do bordado mais que superficial de cultura, teñen un conceuto seu do mundo e dos homes. Nós, os da vila, ou pol-o menos señoritos d' aldeia, nunca chegaremos a penetrármonos ben da íntema facies do paisano. Mais, cousas coma iste desenvolvemento da persoalidade individual, son fácilmente demostrabres: contrasta co-a pasividade das masas obreiras do proletariado cibdadán. Será iste un efeito da cultura mal dixerida dos segundos frente a vida naturalmente libre dos labregos? Cecais. O paisano fala sempre, discute sempre, ten un sistema de lóxica discursiva moi particular e somellante ó de moitos grandes oradores: o procedimento dos circos concéntricos. Ora, que moitos ilustres conferenciantes e parlamentarios perden a testa nas voltas, e o noso labrego non; todo lle sirve pra demostrar ouxetivamente a su tesis inicial. A iniciativa individual é grandemente apreciada n-as aldeias, e os homes que esceden n-iste orde, exercen unha especie de sacerdocio, ou profesorado, coscente ou incoscente nos seus conveciños. O galego gosta da especulación, moitas veces pol-o soilo afán d' especular, e razoa hastra as cousas instintivas ou mecánicas. Ora, qu-iste sacerdocio do individuo superior, exercido pol-os vellos, está hoxe gravemente comprometido pol-os *Chés* e pol-os homes de cultura mecánica cibdadán. Hai paisanos que falándose dos patrós vellos, famosos pol-a sua sabiduría pragmática, chámanlle filósofos, certando notabremente co-a apricación non pedantesca da verba. Do fondo d' istas ensenanzas dos vellos, xurde e sigue a cotío producíndose folk-lore, o estudo do que é a millor canteira pra o coñecemento da i-alma galega.

Consecuencia d' iste deselvolvemento é un certo afán de groria. O labrego busca lucirse no adro da eirexa, no circo dos amigos. Hay que ver coma se gaban de cargar ben apromado un carro de toxo, ou de nunca perdel-o seu viño; e das mulleres non digamos nada. Hainas verdadeiras pitonisas en materia d' amores, de roupas, de matanza do porco, de devoción, outras prautican co-a sua verba afiada com' a fouce na pedra, un dominio de terror n-as veciñas, e fan pecharse as bocas de mais sabidencia. Pero cando mais goza o paisano, é cando pode volver tolo a un abogado. N-este sentido, hai na política abondo de persoalidás representativas de cepa paisana.

Ó lado e moi preto da razón grave e doutoral, xurde a sua caricatura: o que se da tono, o que se escoita canda fala, e embebece a meia dúcia de pasmós. Iste tipo sole ser branco da sátira, e chámanlle *profeta, prosas, de primera;* etc.

Tocante á leenda e á cencia, están moi difrentemente repersentadas na aldeia. Nas duas manifestaciós fundamentás do esprito, asistimos a unha sustitución lenta da pirmeira pol-a segunda. Xa é un tópico dicir que secaron as fontes mitolóxicas da i-alma popular, mais os contos, as leendas (históricas, máxicas ou simpremente heroicas) ainda teñen o seu púbrico, non sempre disposto pra confesal-as aficiós, en verdade..... Eu coñezo un sacristán que foi cabo no reximento de León, estivo na América, traficou co sarrio, e hastra sabe de motores de gasolina e ten lido algús volumes da Bibrioteca Sempere, que é home de sentido irónico, e de formación pseudo- mecanicista, que todal-as mañás de San Xoan rube á espadaña espido por compreto, pra tocal-as campanas por qu' isto fai boas colleitas. Inda n-un fato d' homes chegados d' America, leídos e escépticos, o voo d' unha volvoreta negra failles correr un xerro d' auga fría pol-o lombo. Ó falar do sentimento relixoso, voltaremos sobr' este tema. Tocante á cencia e cultura libresca, é de notar o imenso prestixo da letra impresa! ¡Calquer cousa, unha insensateza ou maldá postas en letra d' imprenta, fai na aldeia unha impresión fonda; e teño ouservado que o labrego lé con mais gosto as noticias atrasadas; agora que como só lé nos istantes de vagar, e son poucos, a infruencia dos periódicos está en razón inversa da aitividade agrícola. Por iso os movementos populares non se producen nos vraus co-a unanimidá esperada pol-os seus autores, porque esa é a época do traballo mais rudo. O libro é unha cousa familiar: coma o paisano

só trata con cregos, médicos, abogados e boticarios descoñece as autras profesiós liberaes. Inda ten un gran prestixo a cencia eclesiástica: os tomos teolóxicos ou canónicos qu' inda poseen os sobriños dos cregos, disfroitan d' unha veneración particular. Teño visto na aldeia libros de cabaleirías, *Os tres mosqueteros*, os *Idilios* de Gessner, coleicións de sermós. E eiquí vou notar a falla en que estamos d' unha formidabre aitividá na feitura e porpaganda na novela. Así coma estou cònvencido de que o labrego non sinte a poesía lírica, esta forma de épica que é a novela, tería unha masa imensa de leitores, apaixoados e fondamente intresados na narración. Moitas veces sorpréndese un na aldeia ó atoparse con supervivencias e brotes de formas ou de cousas que xa consideramos mortas: un vello salmeroniano que sabe de seguido un discurso de D. Nicolás; outro que ten pol-o colmo da sabiduría as frases pronunciadas por algún Presidente da Diputación, en certo auto solene. A cultura dos americanos é meramente esprimental, o que viron comparado sempre co d' eiquí. Casque todol-os que chegan falando mal das indulxencias, creen qu' en Cuba o sol está mais perto da terra, e que si abren de todo as esclusas do canal do Panamá, asolágase deseguida todo o archipiélago das Antillas.

N-esto do sentimento da natureza, é sabido qu' o galego ten un sentido da vida animada do praneta, un sentido mitolóxico e vital oposto á concención semita do home central d' España. Esto é un dos principás elementos do folk-lore: pero tamen hai o tipo que mostra frente a todal-as formas da vida un desprezo fondo; lémbrome d' un tal Xerónimo, gran bebedor, qu' estivo na China e na Patagonia, e dicía moi seriamente qu' os chinos eran parecidos ós de Barbantes, e que os patagons eran us homes despreciabres que non distinguian de viños.

En arte, son naturalmente barrocos e impresionistas: prefiren a coor á liña, a escultura e arquiteitura pintoresca, as combinaciós patéticas ou grotescas das artes plásticas, que chegan ó berro do door ou d' alegría. Un meu amigo dicía que s' estaba desenrolando unha arquiteitura *ché*, do mais abominabre: é certo. O tipo da casa labrega e da casa fidalga nas suas infinitas modalidás axustadas á maneira particular de cada terra, está moi necesitada de defensa: pouco a pouco vai entrando no campo—a Galiza vital e o porvir da raza—un xénero de costrución cibdadán incómodo, cursi, e feo. Os vellos pazos arruínanse, e menos mal cando quedan en poder do abandono, xa qu' as edras, os érvedos e os niños de mouchos son a fermosa decadenza d' unha bela arquiteitura, mentras os balconcillos de cemento, o portland, os materiaes innobres, sinifican coma deixou demostrado Ruskin, a morte total, o apagamento das sete lámparas da arquiteitura.

A vida da familia non é soila na aldeia; queda a vida de relación desenrolada nas operaciós agrícolas—as mallas, as escascas, as vendimas, —e no adro da eirexa. A vida de sociedade do novo labrego está moi necesitada de que por parte dos elementos galeguistas, se faga unha campaña pr' a sua milloración. Soilo acodindo antr' iles poderían os nosos inteleituás nazonalistas faguer unha boa sementeira, porque ne-la fórmase a opinión púbrica da aldeia. Tímida, cobarde, imprecisa, esta opinión tén que ser mañá a forza e o miolo da Galiza futura.

Moitos mais aspeutos da vida aldeán poidera desenvolver, mais non poido pasar en silenzo o aspeuto da relixón. Isto é moi delicado e moi difícile de coller as suas caraiterísticas. O paisano en xeneral, tén un conceuto fondamente politeista da natureza e da vida; a sua devoción vai sempre encamiñada a fis inmediatos; rara vez chega a unha conceución da esenza da doutriña católica. Os cregos padrican todol-os domingos e a eirexa-cemiterio é o punto central da parroquia; mais nos sermós, o que mais lles intresa é a parte hestórica e simbólica da Escritura e das vidas dos Santos. Se sometéramos a un labrego intelíxente a un verdadeiro exame dos mandamentos, xa que ise é o cadro no que cristaiza a sua educación moral, chegaríamos a moi sorprendentes resultados. O rescate do pecado pol-o sacrifizo, equivalente á pena, a bondadosa consideración car' o demo, con toda a sua lexión d' ausiliares, un certo escepticismo sobr' a eisistenza do Purgatorio, unha intensa influenza da Providenza nos feitos agrícolas e sociaes, figuran antr' os carauteres que poderían estudiarse n-unha consideración atenta.

E remato. Compre que todos s' afagan a pensar que só no cultivo da xente do campo está a formación d' unha Galiza com' a que desexamos todol-os verdadeiros fillos d' ela. A vida escasa, recollida, imperfeita das aldeias, está necesitada d' un amoroso coidado, d' unha longa milloración chea pra nós de sacrifizos e desespranzas, mais que é un deber pra nós.

RAMÓN OTERO PEDRAYO.

DE MIN

A os grandes poetas da Galiza Cabanillas e Varela.

Sou um triste castelo ao pé d' um mar brumoso
eternamente a ouvir historias de naufragios
A voz do vento negra de presagios...

—

Sou velha cruz em ermo penhascoso
Onde as aves da noite vao cantar
Embriagadas de sombra e de luar...

—

Sou livido pinheiro
Phantastico, a rezar na encosta d' um outeiro,
Quando os vales soturnos escurecem
E as nuvens, como sonhos esquecidos,
No ceu empalidecem...
E em religiosos labios doloridos
As boas tardes choram...

—

E perolas de luz tremendo afloram
N' aquele etéreo manto de veludo,
Manto da Virxem Máe de Deus cobrindo tudo...

—

Vivo da negra morte alegremente
Que ante mim se alevanta imensa de ternura,
Como de encontro ás bandas do Oriente
Ergue o Maráo a tragica estatura..

—

Vivo da negra morte que me empece
Na lua que detráz dos montes aparece;
No soturno perfil, á noite, dos penedos,
Na brisa a semear murmurios e segredos...
Na aurora desmaiada,
Esse cadaver branco de afogada,
Boiando á flor de nuvens cheias de agua,
Com um lirio nas maus desfeito em cinza e magua..
Em tudo o que me cerca de tristeza
E em meus olhos acende espiritual beléza:
Phantasma de anjo a voar, branca, visáo celeste,
Prateando, ao de leve, a rama do cipreste...
Uma sombra caida aos pés da cruz...
A morte já distante da agonia,
Extatica, vestida em macerada luz,
Toda sonho, luar, melancolia.

TEIXEIRA DE PASCOAES.

ORBALLO

EXÈGESIS

A Vicente Risco

Unha pinga d' orballo
é muxica estelar pura e vibrante
d' orixen celestial. Beleza inxente
nun grauciño brilante
inquedo, sideiral, tremelucente...

—

Unha pinga d' orballo
antes de vir nas aás do relente
a fulxir na enxoyada galanura
d'un touzal de topacios trasparente,
foi bágoa, aló na altura
do vello Aldebarán, canso e doente.

—

Unha pinga d' orballo
é unha bágoa da noite, que escintila
na arista d' unha estrela:
Nasce d' ela,
n' ela un istante brila,
e paseniñamente se destila
cruzando a noite pra calmar a arela
d' unha sedenta frol, da Terra estrela.

—

Unha pinga d' orballo
modosiña e petada baixo as herbas,
facetada d' estranas claridades.
¡quen pouse a vela, alcontrará verdades
que no ha topar nas mais profundas verbas..

—

N'unha pinga d' orballo
poida que chegue a Gracia deica nos:
¡Visión astral, luz, vibrazón, salayo..!

—

(¡Cada pinga d' orballo é o mesmo Dios!)

BLANCO AMOR.

VERBAS POEMÁTICAS

A ESTRELA Y-O ATURUXO

Pra Jean Cición

SOBOR da trevosa saudade das cantigas, resiñadas o xurdio aturuxo é un lumioso lostrego d' outiva rebeldía.

Nasce o alalá manseliño. Abafado de tristura, ateigado de morriña, dorido d' amor, o cantar percorre os vieiros froridos da tenrura, rube a homildosa congostra da emoción, chega as soedás sereas da Lembranza, y-ó atinguir o Cume-alma—recendente *edelweiss* da nosa lama, isolada antr' os nevoeiros de sentimento—morre de fadiga coas máns direitas cara ó ceo n-unha derradeira impregazón de piedade.

Mais o aturuxo non. Desque áchase ceibe dos peitos variles deica o finare, o aturuxo é un ergueito berro de loita.

Namentral-o alalá tende ás lonxanías o aturuxo leva implícita unha eternal aspirazón ó outo.

A cantiga ten acougo na y-alma. O berro lanzal ten-o no curazón.

Aquela amostra o que a raza ten de femindade. Iste dí o que de cote haberá en nós d' esgrevia puxanza.

No altar do amor á Terra Nai, iste é o viño da ofrenda y-aquela a sagra fogaza eucarística. Viño de tolice no que afundimos a nosa mansedume pra xurdir, ispidos d' esceuticismo, no día da redenzón. Pan do noso sofrir. Cativo consolo da nosa fame de xusticia.

Cando o derradeiro saláio de cantiga atrecida de dór vái bicar os labres cantareiros, xa o aturuxo esperta pr' o asolagare coa sua enxurrada xigante.

Anque somelle paradoxa, endebén o seu rire rexoubeiro, o noso berro alcóntrase ferido de saudade, d' unha saudade ainda meirande e mais fonda qu' a que carrega o alalá.

Saudade d' Alén-mundo.

O aturuxo namoraron-o as estrelas. Namoroun-o bíblico luceiro da lexendaria vixilia de Nadal y-emeigáron-o as loiras estreliñas a cuia precura ascendeu a noite rebuldeira do Siñor San Xoán. Iso é o que o move a buscare nas trevas da noite pecha unha escada pra rubire, pra rubire ond' ás muxicas cósmicas. Ise é o segredo do noso berro.

¿E non haberá quen ceibe un aturuxo que chegue hastra elas? Mais sí, un día non moi lonxano. N-ise día o Escolleito baixará dos cumiales queiroguentos da nosa Terra. Terá o falar mansiño coma verba de noiva, coma *berçeuse* garimosa de mai. Virá pra traguel-a boa nova. A suas doutrinas cecáis veñan auxidas do esprito qu' aloumeaba os conceutos do Amiel: «Cúmplenos sermos fortes ou desparecer».

O novo evanxello fará xermolar nos curazós a semente da rebeldía. Y-o pobo asoballado. enantes de escomenzal-a loita co traizoeiro nimigo, rubirá ó seu Tabor—n' unha homérica xuntanza—pra sosprender nos ronseles estrelecentes do ceo, nuncios faboraibes. O nietzscheano «superhome», o Escolleito, na avangarda dos conxurados da liberdade, ha-os guiare ó mais outo cume da pátria. Cos ollos desvairados d' amor, coa fronte nos astros y-o curazón aceso da sagra febre romántica, relembrará o Lancelot, Percebal, ou Gauvain, aquiles barudos cabaleiros que partiran, en edás lonxanas, cara ó Northumberland, a conquerire o Santo Graal.

O pobo chegará ó cume, arrodeando ó Escolleito. A noite, lazarada de constelaciós, apouvigará os peitos d' arripíos agoirentos de loito.

De súpeto un aturuxo formidabel, coma un se desgaxar de montañas, troarán sobor das testas atónetas y-as facianas descoridas. Todol-os ollos fitarán o Escolleito, e no sílenzo inquedante da meia noite o rebumbio do eco d' aquil berro xigante restalará com' un chicote vingador.

O aturuxo irase alonxando, a por da outura estrelecida.

O milagre farás' estoncias. O alarido, dardexante cal unha lanza esguía, ferirá de morte unha estreliña virxe e roiba. O pobo ficará agardando o seu descer. Desfeito en choiva miudiña com' orballo d' ante-mañán o astro unxirá a familia irredenta coa gracia da fé e da esperanza. Sant Yago, acolá enriba, ensinarános o seu carreiro empoeirado de pitagóricos vagalumes.

Y-a Raza voltará o ollar pró niño do sol, disposta a escomenzal-a cruzada.

D' alí pra diante o aturuxo, xa ceibe do seu encantamento, non será mais de qu' unha toleirona gargallada de trunfo...

FRANCISCO LUIS BERNÁRDEZ.

QUOD NIHIL SCITUR

TRADUCION DE XAN AZNAR PONTE

(Continuación)

Volvo ôs siloxismos, cuia sotilísima cencia arruiña todal-as cousas. Dixen xa enantes qu' os nomes, unhos son comunísemos, coma ente, verdade; outros menos comús, coma sustancia, calidade; outros particulares, coma Platón, Mitrídates. Hai moitos intermedios, os que non siñifican nin tantas cousas com' aquiles, nin tan poucas coma istes, taes son, corpo, vivente, animal.

D' eiqui resulta fácile, ó que pregunta si o home é sustancia, demostrarllo c' unha soia verba. Sustancia siñifica todal-as cousas qu' eisisten por si mesmas, com' o home, a pedra, o pau: logo é sustancia. Mais iles buscando arrodeos, pra qu' a sua cencia non caia no disprecio por demasiado fácile, fána difícile e traballosa involucrando as verbas, gabándose de demostraren e probaren centificamente qu' o home é sustancia, coiste siloxismo en Barbara, especie de castelo inespugnabre: todo animal é sustancia; todo home é animal; logo todo home é sustancia. Dixeron verdade, mais iñorantemente e mais escuramente qu' o podería faguer quen o soupese. É igual que si dixeras: sustancia siñifica así os viventes com' os non viventes: vivente siñifica o home e a cerdeira; e pol-o tanto, dend' o pirmeiro ó derradeiro a sustancia siñifica o home.

Mais por tantos grados intermedios o espirto perturbase e duda mais de cada un dos intermedios. Non é isto cecais aquelo que dixera Aristóteles *«quod de praedicato dicitur idem de subjecto dici»* 12 Estas son as paixoes dos nomes; il mesmo di: *«quod est multis modis dicitur: causa autem uno modo dicitur: natura dicitur uno modo, necessarium dicitur.»* Finalmente, todo o qu' hai na Metafísica e demais obras d' Aristóteles, son meras definiciós nominaes. D' eiqui que toda cuestión verse en col do nome das cousas, coma por eixempro na verba sustancia se pode dicir do home, e igual das demais. Coma ninguén pode saber iso con certeza, non hai cencia ningunha, nin das cousas, nin das verbas. Dis: estabrezamos de novo os nomes. Consinto. Logo xa sabemos qu' esta verba siñifica isto. É falso: non sabel-o que é a *verba*, non sabel-o que é *isto*, non sabel-o que é *siñificar;* logo non sabes qu' esta verba siñifica isto. Próbao como sigue· iñoradalas partes, iñoraras' o todo; e ti comigo iñoral-as partes e o todo, por conseguinte, nada sabemos. Por qué, logo, ti que nada sabes, coa gran iñorancia das verbas chámaslle cencia sutil, e a min e a ti, ambos a dous iñorantes, precuras encher de meirande fárrago e meirande iñorancia? Pra pareceres sabio, dis: Mais sucederá o contrario: pois namentras celebras cousas falsas e ridículas, e pregoas que sabes moito, eu considéroche inteiramente iñorante, porque non sabes que non sabes nada.

ESTÉTICA DA MUIÑEIRA

POR

EUXENIO MONTES

(CONTINUACIÓN)

ANEUDOTA

Fai us anos, n-un teatro de París, unha danzarina eslava, cumprindo asina a profecía de Mallarmé, trenzaba un baile que facía descargar nas facianas espeutadoras longos xestos de estentio e estupor.

A xente atónita veía que a bailarina esquecera os soídos complementarios, que beilaba sin música, pra decilo de unha vez. Pero e posibre que a xente non vise que a beilarina que beilaba sin música levaba na mau un pano acongoxado de adeuses, que ciscaba no corpo extinto de seu compatriota Demetrio Daghilieff, fundador da compaña de ballets rusos.

O QUE DIXO DA DANZA GOETHE

Non podería negarse que huxe eisiste, ó menos en certos seutores, unha forte xenreira contra o Renacemento, a quen se culpa de ter afastado a evolución natural da Edade Media. Coido eu, e fúndome pra elo en razós que cecais espoña aixiña, que hai moito d' inxusto n-esa xenreira

Si me noxase o Renacemento, ademais, non sería pol-os motivos que ós demais lle marguran, senon por outros, pro, lonxe de marguarme, pol-o contrario lédame. De ter que decidirme e incrinarme a un dos dous estremos, mais ben m' arreconchegaría en Nietzsche que nos da Aición Francesa.

Ante todo o Renacemento foi unha ademirabre afirmación da vida. Na Edade Media coidábase que a vida era unha loita entre materia e esprito. No Renacemento óllase a materia como unha potencia ou posibilidá espiritual. O esprito vólcase sobre cauces inéditos e faise o camiñar por imprevistos vieiros. Afástanse n-il as distintas potencias que se recortan en novas direiciós. Unha d' estas novas direiciós foi a estética. No seu «Kants Bergrüdung der Aesthetik». Hermann Cohen esprica porque esta cencia somentes se pudo erguer na época renacentista. A estética, dí, precisaba pro seu nacimento que se separase o saber do creer.

Ó principio depende a sua sorte da sorte da

filosofía e diríxese escrusivamente sobre as consecuencias do pobrema do conocemento. Pergúntase que é a beleza e como é posibre. Dimpois vaise vendo como son posibres as distintas espresiós da beleza, devanceirando, en algún modo, a táutica que mais tarde había de inmortalizar á Kant. Convencidos os estetas de que a pergunta ¿como é posibre a beleza? non podía atopar resposta imediata, esnaquízana en cachos mais cativos e concretos. ¿Como é posibre a poesía? Como é posibre a música? Arrédase o probrema xeneral en beneficio dos particulares. Pra rematar de decilo: convencidos de que se non podía definir de un xeito o arbor, quiséreno definir definindo unha por unha as gayas.

Non embargante, houbo unha gaya do arbor que foi esquecida e esta galla non é unha das menos frondosas e froridas. Inda no século XVIII, a comenzos do século XIX, Dubos pubrica unhas refreisiós críticas sobre as artes particulares; fala da pintura, da música e da poesía, non menta o baile. E o mesmo Kant, dimpois, cando verte sobre a Estética o rescoldo fumegante do seu xenio, e di con verbas que inda hoxe estentan que o arte é un xogo, *spiel*, e sinte a cobiza de tentar unha crasificación de tódal-as artes, esquece tamén a danza. «Hai, dí, atendendo ós medios espresivos, artes da verba, artes da forma, e artes do xogo d' espresiós». Non incruie na terceira fórmula o baile, enguruña en troques na segunda a xardinaria, oficio que, somentes enchendo de sensos benévolos as verbas, se pode chamar arte da forma.

Hai que chegar hastra Goethe pra topar o baile unxido dos aceites do arte. D' il dixo, n-unha frase que hastra eu vin nas reclames de Tórtola Valencia, entre a literatura perla Kepta de Hoyos, que era a poesía do corpo.

Compre agora que eu revele un segredo. Vou contar porque Goethe recoñeceu a danza como un arte, namentras os outros estetas non a superon recoñecer. O que vades lér nin il o refiriu, nin eu o vin nos papés do conselleiro Sorel, nin nas conversas de Xan Paulo Eckerman. Endeben eu seino. Goethe dixo que a danza era a poesía do corpo, porque tiña ollado os bailes aldeás, mentras que os outros estetas sóio ollaran os vilegos.

Nin Winckelmann e Baumgarten na Alemaña, nin Edmundo Burke na Ingraterra, nin Dubos na Francia, ollaran outras danzas que as danzas das vilas. E estas non eran propiamente arte. Os bailes das crases baixas eran prebeyo remedo das da corte. As danzas da corte inda pousadas nos vellos espellos volados, mais que un fin eran un pretesto. Eu sinto n-esto non coincidir co-aquiles que repiten as verbas do mestre Marcel, que en férvedos panos gardou Wanda Landowska. Sábese todo o que hai n-un minué, porque certamente o que hai n-el é ben pouco, e i-e pouco nada ten d' artístico. Friaxe non é o mismo que clasicismo, e no minué somentes hai friaxe.

O Renacemento era un produto vílego, produto d' obreiros e non d' aldeás. O arte do Renacemento era arte obrerista, pro non arte popular senon arte de homes do pobo eruditos. Non quero arrincar consecuencias d' esto, abóndame somentes c-unha observación: os obreiros saberán faguer todo o que se queira, todo menos beilar.

Goethe saía a miudo do seu pazo de Weimar a percorrer o campo, e cando tornaba á casa traguía os seus ollos tinguidos de maravillosas perceuciós.

«Non deixa de ter razón noso amigo Schütze, que fai tódal-as semás un viaxe o agro. Imos seguir o seu eixempro». (Conversas, tomo 2.º)

Non soio pol-as terras pretas, senon ainda pol-as lonxanas. Fai un viaxe á Italia. Na sua Alemaña e na Italia sorprende en varias ocasiós romaxes dos paisanos que o mollan de castas emociós artísticas e lle penduran dos ollos divinas visiós.

Eu sei que tiña caron d' il a lembranza da visión d' un romaxe cando dixo que a danza é a poesía do corpo.

DOS LIMITES DA DANZA

Adiantámonos a gabar a sutil comprensión de Goethe que soupo, en tempos en que, a verdá sea dita, ninguén o sabía, recoñocer a danza como un arte. Compre agora que vexamos si en efeuto Goethe tiña a danza por un arte autóctono. Compre agora que, co debito acatamento e respeito, dilucidemos o conceuto do autor do Fausto. Porque, serea, deteñidamente ollado, coidar que o baile é a poesía do corpo, non é coidar no fondo que o baile é, somentes hastra certo punto, arte? Canto mais se vé n-unha cousa de outra tanto menos se vé da cousa misma: defenir un xénero por unha modalidá de outro é suxetalo a unha dependencia que lle nega a persoalidade.

Do mismo xeito que Goethe define a danza como unha modalidá da poesía, eu podo definir a pintura como unha modalidá musical, a escultura como unha modalidá arquiteutónica, a arquiteutura, como Coleridge quería, como unha modalidá da música, como unha música de pedra. Endebén, nin a pintura é música, nin a escultura pintura, nin a arquiteutura pedra musical. Tampouco a danza e poesía, nin música, nin nada. A danza, perdoade a perogrullada, é somentes danza.

Ben sei que Goethe o decir que a danza era poesía do corpo, non cobizaba expresar que as leis, as normas de ela estuveran subordinadas as leis poéticas; en rigore Goethe soyo quería faguer unha metáfora. Non importa, si me deteño a refutar ese xuicio non é tanto por il mismo canto porque n-il se espellan un dos meirandes trabucamentos modernos, e porque un trabucamento en Goethe suscita mais noxo que en outro calquera.

Parece, en efeuto, que a época contemporánea se nega a comprender a viabilidá de un arte por si mismo. Cada sorte de arte crése mais xurdia cando pode amostrar refrexos de outras que non cando se ensina como algo específico. Tódo o século pasado, viviu coa arela do arte único, do arte, mais que sintético, sincrético.

Lémbrese, a iste respeuto, a Vagner, ó impresionismo, ós simbolistas, ós teatros de Arte... A arela persiste, persiste inda, e o ballet ruso, en derradeiro análisis, non é mais que un xigante e agónico esforzo en col d' iste tema.

Un dos pionniers do arte novo, certamente mui pouco novo, Sean Cocteau, tenta reinvindicar tamén o asunto. En seu gracioso libro «O galo e o arlequín» refire que cada arte debe pertenecer as nove musas; e o que il chama proba por nove. (Jules Romain decíanos malévolamente que Cocteau no é un Cocteau, sinon un cocktaill). Eu diría que, pol-o contrario, un arte non é tal mentras se entregue, non xa as nove musas, tan siquera a duas. Eu diría que, como un casto amante, cada arte non debe ser poseido sinon pol-a musa propia.

Xosé Bergamín escribe donosamente: «Onte decíamos ¡cuidado coa pintura! Huxe decimos ¡cuidado coa música! Mañá, cecáis digamos ¡cuidado coa arquiteutura!» Eu direille sempre a cada arte ¡cuidado cos veciños; iles son teus nemigos!

Xa é tempo de pensar en serio que si o século en que nos achamos ha ser algo, terá que ser un algo que camiñe en direución oposta en todo o que lle precedeu. Por tanto, lonxe de camiñar ó arte úneco, camiñará mais ben ó arte diverso. O gran trunfo sería faguer de certos oficios incruso arte; mais que refundir' os xéneros, aumentalos, en vez de confundir as musas, ecsiparalas. Esto quixo faguer o Reñacemento, esto terá de faguer o porvir.

Eu son dende logo oposto a todo sincretismo, máxime no arte, pro inda que o non fose seriao pol-o de agora. Denantes de que un home e unha muller se casen, pra fundir seu esprito e sua sangre n' un fillo, precisan ser a muller, muller, e o home, home. Denantes de que a pintura se fundira coa música, ou a poesía coa danza tería de ser a pintura, pintura, a música, múseca, etcétera, e huxe inda o non son.

Cada xeito de arte, perdido en arredores, precurando xunturas, anduvo afastado de seu ouxeto autente. Penso q:ze a reaución non tardará en chegar, penso que cada arte arderá en xenreira contra as demáis. Algo xa se nuncia. Algús pintores traballan na pintura pictórica, na pintura plástica, antianeudótica e antiliteraria e antimusical; algús músicos fan música pra os ouvidos, música sin conceutos, sin plástica e sin argumento. Confiemos en que o bó senso, tarde ou cedo, se imporá.

E curioso notar como a danza non se ten estrevido a andar soya e tuvo sempre precisión de apoyaturas, primeiro na música, logo na músisica e na literatura, dimpois na música, na literatura e na pintura. Conforme os días pasaron foi aumentando as nodrizas en vez de, ó vitalizarse, desentenderse d' élas. Non embargante un feito se nos apresenta como un sintoma de alentos.

dexarnos nada escrito.

reira contra as demáis. Algo xa se nuncia. Al-

Por erro d' axuste, o parágrafo titulado ANEUDOTA púxose pirmeiro que O QUE DIXO DA DANZA GOETHE, debendo ir a seguida de OS LIMITES DA DANZA.

Tamén se trastocou a numeración das páxinas.

Si souperas, teríache por engañoso e mintirán, por que te presentas sabendo moito. Isto somentes precurei eu decote por riba de todo com' agora fago, ver si podia dicir qu' alguén sabe perfeitamente algunha cousa; mais endexamais o atopei, a non ser n-aquil sabio e xusto varón Sócrates (inda que tamén os chamados Pirrónicos, Académicos e Escépticos, xuntamente con Favorino afirmaran o mesmo) o cal unha soia cousa sabía, que non sabía nada. Por isto somentes xúzgoo doutísimo, anque non satisfaga inteiramente ó meu esprito, porqu' il iñoraría isto, com' as demais cousas. Mais pr' asegurar millor que non sabia nada, dixo que só iso sabía; e por iso que nada sabía non quixo deixarnos nada escrito.

Moitas veces ven ó meu esprito ideia de faguel-o mesmo. Pois, que direi que non sexa sospeitoso de falsedade? Pra min todal-as cousas humanas son sospeitosas, incruso estas mesmas que vou escribindo. Con todo, non calarei, senon que direi libremente isto, que non sei nada; pra que ti non traballes en vao buscando a verdade, agardando qu' algún día podías poseela.

Si consigo com' os demais descobrir algunha das moitas cousas que na natureza esisten, suposto isto, dame creto si queres, eu non me hei coidar d' elo, pois ó fin todal-as cousas son vanidade, coma dixo aquil sapientísimo Salomón, o mais douto dos que a nós entregou a memoria dos séculos, coma craramente o demostran as suas obras, antr' as que ten o pirmeiro lugar aquil libriño d' ouro chamado o Eclesiastés ou Concionator.

Mais volvamos á cencia. O que determiñou a Aristóteles a disertar tantas e tan estraordinarias cousas tocantes á contestura das verbas e a inventar os universaes, e si acaso nós podemos saber algo sin todo iso, amostrareino mais adiante cando trate do modo de saber. Namentras, asegún a definición d' Aristóteles, non hai cencia ningunha. Adevírteo: a cencia asegún il, obtense por demostración, mais, que é a demostración? Un sono d' Aristóteles non desemellante da Repúbrica de Platón ou da do orador Cicerón, ou da do poeta Horacio.

Nada, e en ningunha parte eisiste. Describiuna certamente c 'un discurso prolixo d' abondo; mais nunca viu ningunha, nin ningún dos que viñeron atrás d' il; si non é así dáa tí, mandam' unha. Nona tés, xa o sei; mais tampouco Aristóteles formou endexamais siloxismo ningún, a non ser cando os insiñou a costruir, e enton non os formou con termos craros, si non con elementos A, B, C, e ainda así difícilmente. Porque s' houbera usado termos craros, nunca houbera rematado o seu traballo. Realmente, pra qué sirven os siloxismos? Por qué traballou tanto en insiñalos? Por qué dispois d' il traballan tanto os outros? Pra escribir nin nós nin il mesmo usamos d' iles. Nunca co-iles enxendrouse cencia ningunha, antes ben pol' a sua causa moitas se perderon e perturbaron. Argüindo ou disputando, satisfeitos co-as simples consecuencias, ainda os usamos menos, pois, d' outro xeito a discusión non tería fin, e reducindo o siloxismo asegún o modo, asegún a figura, convertíndoos, e con outras infinitas bagatelas de cote s' había de disputar; e ainda hoxe algús parvos fan isto, e negan todo o que non estea incruído n-algún modo ou figura; tanta é a sua estupideza, e a sutilidade e utilidade da sua cencia siloxística que esquecidos por compreto das cousas, vólvense car' as sombras.

É cousa de admirar qu' o agudo inxenio d' Averroes e atrás d' il outros moitos, teñan tentado con inútil e enorme traballo reduciren a siloxismos as cousas qu' Aristóteles dixo moi prolixamente; e haxan querido demostrare que taes siloxismos son infalibres, certísimos e demostrativos, cando nada d' elo é así coma logo veremos.

Pol-a contra non é d' ademirar que San Agustín, figura grandiosa da Eirexa Cristiana, por si só, sin preceptor ningún deprendera todal-as cencias, quitando a siloxística. A razón é, qu' as outras cencias fúndanse en realidás, mais a siloxística é unha invención sutil que non sirve pra nada si non qu' antes ben é moi dañosa, aparta ós homes da contempración das cousas, e detenos en si mesma, o que se verá millor no curso todo das nosas obras.

Isto difire moito do qu' iles dín, querse dicir qu' o siloxismo é o verdadeiro modo de saber e principio sin o que non eisiste a cencia. Certamente din verdade, mais sin sabelo. En efeito: a sua cencia consiste n' iso, non saben outra cousa que formaren siloxismos da nada, ou sexa dos elementos A, B, C; si tiveran algo de que costruilos, ficarían mudos, os que non entenden a mais sinxela proposición.

Mais volvamos ó noso asunto. Pois qué, o que enseña a costruir anha casa, e il mesmo non a costruiu endexamáis, non sabe, nin os seus discípulos? Por qué hei creer eu que se debe costruir asina? Si non hai demostración, non hai cencia. É falso qu' a demostración produza o hábito científico, pois d' un iñorante, capaz non embargante de saber, nace a cencia, amostrando somentes a demostración a cousa que se ha coñecer, pois isto mesmo quer dicir a verba demostración.

Eu nunca entendín a mais pequena cousa ou proposición d' Aristóteles e dos outros: mais incitado pol-as suas afirmaciós aparelleime pra contemprar calquera cousa, e considerando as suas contradiciós e dificultades, eu pra non ir envolto n-elas, deixeinos e fuxín car' as cousas nas que había fundar o meu xuicio. Aristóteles foi pra min o qu' il mesmo me dí ter sido Timoteo pr' os demáis cantores: si Aristóteles, Platón e os outros filósofos non huberan sido coma foron, poda que non fora eu tal e coma son.

É fácil ver que parvos son os que van buscar toda a cencia nos autores, dispreciando a oservación das cousas. Efeitivamente: aquil que m' indica algunha cousa co dedo, no produz en min a visión, sinon qu' escita a miña potencia visual pra que se reduza a auto. Por iso paréceme unha gran parvada o qu' algús afirman, qu' a demostración concruie e infire necesariamente de principios eternos e inviolabres; cando cecais non eisistan taes principios; ou si eisisten son enteiramente descoñecidos coma taes principios pra nós que somos moi corruptibres e violabres en moi pouco tempo.

Por iso ó contrario, a verdadeira cencia si eisistise, sería libre e procedente d' entendimento libre; si por sí non percibise a realidade, de ningún xeito a percibiría forzada pol-as demostraciós. Estas somentes obrigan ós iñorantes, ós que lles abonda co-a fe. Porque é que ti infires iñorantemente moitas proposiciós d' Aristóteles co-as que finalmente costruies un siloxismo en Barbara, tí que non entendes unha soila d' esas proposiciós? Coida millor de tí; deixa a filosofía pr' a que eres absolutamente inepto; se cadra serías un bo arquiteuto ou zapateiro ou si queres remendón, os cales preparan madeira, pedras, panos e coiros en forma polida, non en Barbara coma tí, sin perguntar o que sexa a madeira, a pedra, o pano ou o coiro, si non de que xeito han facer co-iso unha casa, un vestido ou unhas chancas pra César; namentras que tí, usando d' un poder cesáreo, costruies un laberinto no que colles a tí e mais ós desgraciados que se imitan a tí, ós que lles falla o frío da razón, o certo é que tí non sabes nada e afirmas qu' enseñas ós demáis; tampouco sei eu nada e mais intento persuadirte aquelo, cando descoñecendo ti aquelo non poderás comprender isto; nin eu que iñoro todal-as cousas cho podo demostrar. Por conseguinte nada sabemos.

Veleiquí o qu' eu quero demostrar. Sigo co-a definición da cencia. Esprican o hábito dicindo bu'é un agregado de moitas concrusiós. É d'ademirar como deixando enteiramente a realidade vólvense de cote ás suas fiuciós, semellantes á gata d' Esopo que trasformada en virxe, ainda despois de trocar de forma pillaba ratos. Realmente esa é a sua cencia, pois non saben mais que moitas concrusiós e nada de realidade. Houbo alguén algunha vez que definíra a visión com' un agregado d' imaxes?

(A seguir)

UNHA NOVA TEORÍA ENCOL DO HOME

A TERCEIRA DIMENSION DA VIDA

V ówos dare novas d' unha obra curiosa da que di Cassianus Keyser, profesor de filosofía matemática da Universidade de Columbia, que ha faguere época. Ista obra, da que ninguén ainda falou na Hespaña, é orixinal de Alfred Korzybski.

Pro enantes de vos falare d' aquela, coido comenente escribir unha sinxela biografía do autor: Korzybski é un conde polaco, inxenieiro, que ós comezos da gran guerra pelexou nos exércitos de Czar. Ten sona de notabre matemático. Seus ascendentes foron tamén matemáticos e filósofos.

Agora que xa sabedes do home, faigamos un estrauto das ideias capitaes da sua obra que se nomea *The Manhood of Humanity*.

Korzybski quérenos probare que o home non é un animal, senon a terceira dimensión da vida. Eisí coma as cousas teñen tres dimensións, a vida ten as taes dimensións tamén. As plantas

ARCO DA VELLA, por Fernandez Mazas

son a primeira dimensión; os animás a segunda, e o home, a humanidade, a terceira dimensión. Porque o home, según Korzybski, non é unha planta nin un animal. O rasgo que caraiteriza ás plantas, a todo o reino vexetal, é a sua capacidade pra acumulare a enerxía solar. A planta, o árbore, recollen a enerxía solar e acumúlanna en follas, que os animás poden comere. O animal non acumula enerxía direitamente. Ten que buscar nos vexetaes as vitaminas que percisa. Síntesi: os vexetaes perteñecen a crás de vida que acumula enerxía solar.

¿Ora qué é, pois, o animal? O animal móvese d' un punto a outro. O animal ten concencia do espazo. Ocupal-o espazo é tareia sinxela, agás cando dous ou mais animás tratan d' ocuparen o mesmo espazo. N' este caso hai un conflluto. Síntesi: o animal perteñece á crás da vida que acumula espazo.

¿E o home? O home difrénciase do animal en que acumula tempo. Acumula esencias de séculos en tradicións, de xeito que as xeneracións veñideiras poidan usal-o pasado. Un home pode faguer os planos d' unha casa e seu fillo pode costruíla. Pode inventare unha máquina que o seu neto pode perfeucionare. O fillo non emprincipia a vida onde principiou seu pai; emprincipia onde concluíu seu pai.

Os animás non acumulan tempo. A formiga e mail-a abella, por intelixentes que elas señan, non acumulan tempo. Cada xeneración emprincipia onde principiou a anterior.

Hai, pois, tres crases de vida, o mesmo que hai tres dimensións. Todos saben que se non poden misturare as dimensións. Non pode engadirse un pé liñal a un pé cúbico. Non pode sustraerse un litro d' un kilómetro. A área é unha cousa e o volume é outra. A crás de vida que acumula espazo e a que acumula tempo, son tamén duas cousas difrentes, e emporiso, en tódal-as nosas teorías sociaes e políticas, na nosa filosofía, no noso empeño por regulare a conduta humana, non se recoñecen estas duas crases de vida.

Eisí como é ausurdo tratar de faguer que un peixe ande, porque se lle saca do seu elemento e dos seus instintos de nadare, é tamén ausurdo —di Korzybski—someter ó home á categoría de vida que acumula espazo. O peixe fora da auga, aleteia; o home, tratando d' acumulare espazo—que non é a sua minsión—tamén ha de se movere tontamente, coma o peixe, e poriso as guerras e os disturbos de todo xénero.

A nosa estrutura social áchase basada n' un falso conceuto fundamental. Coidamos que o home é un animal, pro como non actúa coma un animal, engadimos que é algo mais. Dicimos que é un animal mais unha moxena de divinidade. E costruímos cárceres pr' ó animal e eirexas pr' á sua moxena divina.

Entende Korzybski que temos de refacere toda a persente filosofía humana, recoñecendo que o home non é un animal, que non debe acumulare espazo—o espazo chámase tamén territorio,—senon tempo. D' iste xeito o progreso humán faceríase en progresión xeométrica. Mentres confundámol-as dimensións da vida, mentres a humanidade actúe coma se fose un animal, tratando d' acumulare espazo, ou señan cousas, persoas ou terreos, e non actúe coma un home, tratando d' acumulare tempo, non poderá habere progreso científico.

Korzybski acompaña todo isto de fórmulas matemáticas, disque tan craras, pr' ós matemáticos. como notabres. As xeneralizacións filosóficas da sua teoría básaas n' aquelas fórmulas.

A teoría é orixinal; é tamén outro novo rachón feito no xa descretado darwinismo e no imperialismo. Pro ¿podemos hoxe nos conformare co' as tres dimensións crásicas pr' as cousas? ¿É doado estraermos unha nova conceución pacifista do libro *The Manhood of Humanity*? Eu faigo istas perguntas e aquelas afirmacións sinxelas, non sin pensare que, si Korzysbki coñecese o *sandosismo*, propio da noso raza, enxergado en doutrina filosófica por Teixeira de Pascoaes, Leonardo Coimbra, Vicente Risco e Euxenio Montes, cecais o utilizara na sua eséxesis en col da terceira dimensión da vida—ho home acumuladore de tempo.

E abonda xa pra que os leutores se decaten do fondamental d' unha nova obra, refrexo d' unha inquedanza, xermolada nas trincheiras da gran guerra, que deven nazonalista sin pretendelo e que Antón Lousada Diéguez podería criticare na sua *Teoría trascendental da velocidade*.

A. Villar Ponte.

UNHA "HISTÓRIA DA COLONIZAÇÁO PORTUGUESA DO BRASIL„

«A hestoria enséñanos qu' os pobos que realizaran grandes cousas, foron aquiles que contiveron os seus esforzos dentro dos límites en que é posibel desenvolveren e fixaren a sua particularidade nazonal» —dí H. S. Chamberlain no seu libro: *La Genèse du XIX me siècle*. Un pobo d' iste xeito é o pobo portugués, que do seu amor ó chao natal, do seu fondo sentimento nazonalista, sacou forza d' abondo pr' os meirandes emprendimentos, emprendimentos qu' abrangueron a face do mundo ifteiro.

Un grandioso emprendimento centífico e artísteco de pirmeiro orde, debido a ise mesmo sentimento, é esta *História da Colonizaçdo portuguesa do Brasil*, da que temos recibido os pirmeiros fascículos, e que nos asombrara pol-o imenso esforzo que repersenta tanto nas artes gráficas, canto na disposición sabia e belísima e mais na fonda erudición e cencia histórica que n-ela puxeron.

Tan soberbia obra é unha ofrenda que á Patria Portuguesa fai a Colonia portuguesa do Brasil, con motivo da comemoración da Independenza da Nazón Brasileira. A ideia foi suxerida pol-a *Cámara Portuguesa de Comercio e Industria do Pará* e apresentada no Río de Janeiro á *Grande Comissao Portuguesa Pro Patria*, que a colleu con entusiasmo, e, costituída unha Sociedade Editora especial, confiouse a direición a un ilustre home de letras: o Sr. Carlos Malheiro Dias. Convidou iste a colaborar co-il ós homes mais eminentes do Portugal e do Brasil nas letras e nas artes, e d' iste xeito, anóncianos pro pirmeiro volume as colaboracións de Julio Dantas, Ispeitor das Bibliotecas e Arquivos; Luciano Pereira da Silva, Profesor da Universidade de Coimbra; Duarte Leite, da do Porto; Jaime Cortesáo, Direitor da Biblioteca Nacional de Lisboa; H. Lopes de Mendonça, da Escola de Belas Artes; Carolina Michaelis de Vasconcelos, da Universidade de Coimbra; Antonio Baião, Direitor do Arquivo da Torre do Tombo, e Francisco Maria Esteves Pereira, da Academia das Sciencias. A direicion cartográfica confiouse ó Conselleiro Ernesto de Vasconcelos, da Sociedade de Geografía de Lisboa; a direición artísteca a Roque Gameiro, que é o ilustrador da obra, e a composición e impresión á Litografía Nacional do Porto.

A parte gráfica é xa ela soila intresantísema, e daríanos moito que falar; notaremos: A fermosa alegoría do descobremento que ven no frente; a orla do mensaxe á Nazón Brasileira, por Guerra Junqueiro que lle sigue; as testas, florons, iniciás e pirmeiras ilustracións do cap. 1, que son de Roque Gameiro. Logo trai reproducións das táboas do famoso retábulo de Nuno Gonçalves, que tanta sensación causaran nos artistas coscentes da Galiza cando o libro de José de Figueiredo nol-as dou a coñecer, faguéndonos ver n-aquil portugués catrocentista o gran pintor da nosa Raza. O tésto trai unha espricación das taboas por Afonso Lopes Vieira. Reproducións de cadros de Jorge Afonso, Cristováo de Figueiredo, e vistas dos Jerónimos, do convento de Cristo en Tomar e outros moimentos da Era Manuelina. Reproducións de gravuras antigas repersentando naos, aparatos d' astronomía e navegación, portadas de libros, iconografía da época, e tamén de documentos com' o Tratado de Tordesillas, a

carta de Esteváo Fróis ó Rei de Portugal, etc. É grande tamén a riqueza cartográfica da obra, que trai o planisferio de Toscanelli, os mapas de Cantino e de Canerio, de Pedro Rainal, Benicassa, Pareto e outros moitos importantísemos pr'a hestoria dos descobrimentos, moitos d'iles reproducidos a todo coor.

E ainda teríamos que falar da parte puramente tipográfica, en duas tintas, moi coidada e perfeita.

A *Introdução* da obra é un erudito estudo profusa e sólidamente documentado, encamiñado a probare que a chegada de Pedro Alvares Cabral ó Brasil, non foi debida á casualidade, senon intencional e deliberada, e ainda qu' estaba nas istruciós recibidas pol-o ilustre navegante de parte do Rei de Portugal, obedecendo ó mesmo plan oficial e centífeco que guiou tódal-as descobertas portuguesas.

O autor pasa en revista e vai desbotando, as diferentes espricaciós que se ten dado do casual e imprevisto do descobrimento: a da traución dos ventos, a da traución das correntes mariñas, a d'un erro no rumo, as que vai amostrando coma son teóricamente imposibres. Esamina tamén a hipótese d' Oliveira Martins, que supuxo que foi a curiosidade do mesmo Cabral qu' o levou a se desviar da derrota. O autor concruie que o desvío da derrota proba a intencionalidade do descobrimento, e o se desviar car' o W, proba a coñecencia anterior das terras austraes. Son indicios d' ista coñecencia, as verbas da carta dos Reis Católicos a Colón en setembro de 1493; o propio tratado de Tordesillas, en 1494; as noticias de Duarte Pacheco Pereira, no *Esmeraldo de situ orbis*, que se refiren a un suposto viaxe seu en 1498, viaxe que o autor reputa certo, con boas razós pra elo. Todo elo proba qu' os portugueses sabían que a W da sua derrota pras Indias, había terras. Ora, estas terras sabían iles que non eran as da Asia, coma pensaba Colón, que foi o modo d' iles desbotal' o proieuto do xenovés, senon unha terra difrente. Colón morreu pensando ter chegado á Asia, porqu' il ispirárase nas teorías de Toscanelli e outros sabios italianos, teorías xa coñecidas en Portugal dende qu' o Infante D. Pedro, o qu' andivo as Sete Partidas do Mundo, trouxera en 1428 o libro de Marco Polo, do que ven o conceito cosmográfico toscanelliano. Os portugueses tiñan feito xa espedicións no mar alto, ás Açores, Canarias, etc. Nos mapa-mundos de Becario (1455), Andrea Bianco (1436), Pareto (1455), Fra Mauro (1457), Benincasa (1476) aparece a *Antilia* e outras illas ó W dos Açores. Ora, Diogo Gomes de Sintra di que o Infante D. Henrique «desejando conhecer as regióes afastadas do oceano occidental, se acaso haberia ilhas ou terra firme alem da descripçao de Ptolomeu, enviou caravelas para procurar terras». O fito dos portugueses, o mesmo que o de Colón, foi de cote a India lexendaria, o país das especiarias, do ouro e das cousas maravillosas. Mais a coñecencia qu' os portugueses tiñan das terras ocidentás non foi sabido das xentes d' outros pobos por causa da políteca de misterio apilicada pol-os portugueses ás suas navegaciós, pol-o qu' entón se temía a concurrencia, e o desexo de sostel-o monopolio, como enantes faguían as repúbricas italianas. De xeito que anqu' agora apareza probado, non somentes a coñecencia que tiñan das terras ocidentás, senon o ter sido iles os pirmeiros que concebiron a América com' un continente, xa que o mapa que no ano 1502 mandou facer en Lisboa o embaixador Alberto Cantino pra lle mandar ó Duque de Ferrara, é o pirmeiro onde aparece deseñado o novo continente, faguendo continuidade as terras da Groenlandia, Labrador e dos Bacallaus, co-as terras australs dos papagaios, onde aportara Cabral, a tal políteca de misterio foi a causante de que o novo continente leve o nome do florentino Américo Vespucio—que viaxara nos anos 1501 e 1503, en naos portuguesas, baixo as ordes d' un portugués a que il chama sen nomealo, *o noso capitan mor*, probabremente Gonçalo Coelho—a proposta d' un escuro cosmógrafo alemán, Ilacomylo (Martín Waldseemüller) que pubricou unha *Cosmographiae introductio* en 1507.

No capítulo I, Julio Dantas fai unha xurdía evocación da brilante e groriosa *Era Manuelina*. Describe a opulenta e suntuosa Lisboa quiñentista, dona da India, e do mar, sintetizada na da Rua Nova dos Mercadores e do Pazo opulento do Rei Afortunado, a riqueza imensa da vila, a sua babel de xente do mundo inteiro, o esprendor da corte, as embaixadas dos reis e dos papas que viñan a Lisboa e as embaixadas que coma a de Tristan da Cunha que asombrou á Roma de León X, iñan ás cortes estranxeiras. Fainos vel-o esprendor das artes na manificencia dos Jerónimos, e dos edificios d' arte manuelino, cos seus encaixes de pedra, na escola de pintura da época, que sigue o vieiro aberto por Nuno Gonçalves: os Velascus, Gaspar Vaz e Vasco Fernandes da escola de Viseu-Coimbra e os Jorge Afonso, Gregorio Lopes, Pero Vaz, da escola de Lisboa, e o gran Cristováo Figueiredo; e os iluminadores coma Antonio de Holanda, e os ourives... Fala da nobreza de Portugal das setenta e duas familias cuios brasons mandou D. Manuel pintar na sala dos veados do seu pazo da Rivei-

ra e dos nobiliarios de Antonio Godinho e do Armeiro Mór.

Fala dos sabios portugueses, de Abraham Zacuto, de Pero Nunes, García d' Orta, e dos que brilaron fora de Portugal: Amato Lusitano, Francisco Sanchez—de quen estamos dando a tradución do *Quod nihil scitur* n-estas páxinas; sexa de Tuy ou do outro lado do Miño, non ha ser moita a distancia—da ilustre familia de pedagogos dos Gouveas, e do insine Damian de Goes, o amigo de Erasmo, de Lutero, de Paulo III, de Melanchton. E das letras da época, de Bernardim Ribeiro, Garcia de Resende, e o criador do teatro peninsuar, Gil Vicente.

No capítulo II ofércenos o Prof. Pereira da Silva unha hestoria da Arte de navegar dos portugueses que reseñaremos cando a teñamos lido por inteiro.

Obra feita e coidada con amor e con fonda honradeza artísteca e científica, sabio e fermoso moimento á groria d' un pobo mais qu' irmau do pobo galego, esta fondamente istrutiva *Historia da colonizaçao portuguesa do Brasil* recoméndase d' un xeito especial á nosa ademiración, ó noso estudo e á nosa simpatía.

VICENTE RISCO.

SEICIÓN ARQUEOLÓXICA

NOTA ENCOL DA EIREXA DE SANTA MARÍA DE MARRUBE

A CHASE situada no val de Lemos, a dous kilómetros d' Escairón (término municipal do Sabiñao) e a medio da estrada de Monforte a Chantada, n-un alto, no que remata a fonda encañada (ribeira) que forma o río Miño, enantes de chegar ós Peares.

A raíz do seu nome, *Mar-*, lembra a esistencia d' unha marca sueva ou visigoda, ou cecais que s' acha no lindeiro ou *marca* de dous señoríos ou xurisdiciós, e, a terminación *-rube*, fará referencia á empiñada costa que hai dend' o río Miño e, no final da que s' atopa, xa que *rubir, rubina, rubido*, veñen siñificar rubida, costa, ribeira ou barxa.

A eirexa autual é na sua maor parte, obra de fís do século XVIII ou principios do XIX; d'aquiles tempos nos que, dominadas pol-o medo que lles puxo a revolución francesa, as clases acomodadas déronse á tarea de reedifical-as eirexas ruraes, mais como baluartes contra da invasión das novas ideias, que tanto ameazaban os intreses creados, que non coma realción do sentimento relixoso; movemento que se traduxo en Galiza na lamentabre recostrución das catro quintas partes das eirexas ruraes galegas, no estilo monótono, probe e frío da época (neo-clasicismo) tan arredado da verdadeira arte cristiana. E a iso debeuse a desaparición de tantos moimentos notabilísimos da alta e baixa Edade Media coma houbo n-iste país.

Conserva a eirexa de Marrube, coma lembranza do anterior edificio, o ábside e mais a portada.

Anqu' o ábside é de planta circular e de puro estilo románico, do século XII, se non pode afirmare que sexa d' esa data, por canto en Galiza, mais que nada nas comarcas aleixadas dos centros de cultura, seguíronse edificando por todo o século XIII e ainda no XIV, no estilo románico, enganando á quen non estea no segredo d' ise rezago da nosa cultura, sumida súpetamente, na maor decadencia, logo de ter chegado ó cume mais outo da arte, debido a que os nosos artistas e a nosa nobreza foran empuxados pol-a monarquía asturiana e leonesa pra Castela e a qué, co-a independencia de Portugal, ficamos compretamente isolados dos nosos irmaus de raza e de civilización.

Pertenece o ábside da eirexa de Marrube, com' a eirexa do Mosteiro cistercense de San

Salvador de Ferreira, de Pantón, e mais a do Mosteiro benedictino de San Salvador de Chantada, ó estilo románico compostelán, tan craramente distinto do románico asturián, do que se conservan tantas reminiscencias nas eirexas románicas do Mosteiro de San Miguel de Eire e de San Fiz de Cangas, tamen no val de Lemos (Pantón); do latino bizantino das eirexas do Vierzo, do que se conserva unha fenestra aximezada con arcos de ferradura na capeliña de San Miguel, que s' atopa na rubida ó Mosteiro de San Es'ebo de Ribas de Sil; outra na fachada da devandita eirexa de Eire e outra n-unha casa en Alais, etc., do estilo bizantino da catredal de Zamora, da qu' o infruxo fíxose sentir na provincia ourensana; e do románico catalán que deixou siñal nos derradeiros tramos da nave mór da catredal de Lugo e mais na cabeceira e nave do cruceiro da catredal d' Ourense.

E é que pol-o val de Lemos e Ourense, pasaba a fronteira, hastra à que s' estendeu o infruxo artistico de Compostela; por iso, n-iste val, atópanse misturados, moimentos ispirados en correntes tan distintas. ∪ que s' esprica, porqu' aquil bó d' Alfonso II o Casto, en pagas dos grandes servizos que lle prestamol-os galegos, ós que debeu o trono, dispuxo de gran parte das nosas eirexas (a mitade das do val de Lemos) en favor da eirexa d' Oviedo, que se sirveu d' elas pr' aumental-as suas rentas, que non pra rexilas; igual qu' os carboeiros asturiáns e os frabicantes de Bilbao e de Barcelona, a medio dos seus valedores palramentarios, dispoñen do noso traballo e peculio, en beneficio dos seus intreses rexionaes.

E son esas eirexas lemesas de Marrube, Ferreira, San Fiz, e as de Diamandi, Pombeiro, Pesqueiras, Ribas-altas, etc. de estilo compostelán, pese ó Mestre Raimundo, de Monforte, que contratou a reedificación da catredal de Lugo, pol-o ano 1120; mestre tradicionalista da vella cepa, continuador do románico francés importado no século X pol-os benedictinos e difundido pol-os bernardos mais tarde, que non chegou á asimilárese os grandes adiantos e innovacións que repersenta a construción da eirexa compostelán no século XII; somentes así s' esprican as naves de vouta de cano, tan baixas e antiartísticas, das naves lateraes do coro, e os curiosos e intresantísimos tanteos que fixo nos catro ou cinco pirmeiros tramos d' esas naves baixas, e das altas da galería, pra pasar sen o conseguir, da vouta de medio cano á d' aristas; o que realizaron, anos mais tarde os artistas cataláns ou valenciáns que fixeran os tramos derradeiros da nave mór, e que, ó pór remate á construción da eirexa lucense principiaron a construción da catredal ourensana (cabeceira e nave do cruceiro).

O probrema das voutas d' arista, resolveuse nas naves lateraes da eirexa compostelán cincoenta anos antes de que o mestre Raimundo de Monforte s' esforzara en invental-o modo de resolvelo, en vao, porque pra elo requírese qu' a planta sexa un reutángulo perfeito.

E é isto tanto mais lamentabre, canto que na catredal de Santiago áchanse iniciados todol-os probremas da construción (voutas por aristas e en oxivas, vouta en carto de círculo—naves outas—pra contrarrestare o empuxe das voutas de cano da nave mór, etc.) que permitiron por un proceso perfeitamente lóxico e natural, pasar ó malamente chamado estilo gótico, que nin é cousa de godos (raza refrautaria a todo o que sexa arte) senon de galos e celtas, nin é un novo estilo distinto do románico, sinon somentes a continuación, ou millor dito, frolecimento ou derradeira evolución d' iste último, unha vez chegado ó seu preno desenvolvimento.

E volvendo á eirexa de Marrube, ten o ábside tres fenestras estreitas coma saeteiras, e os capités das columniñas que sosteñen os arquiños que as adornan son todos de follas estilizadas, ó xeito dos de Compostela, na sua derradeira evolución, o que acusa a transición ó século XIII ou o comenzo d' iste. Os canicelos que sosteñen o voladizo son todos iguaes, formados por unha sinxela escocia, lembrando os da capela da Corticela, da catredal de Santiago, e os das eirexas de Sar e San Lourenzo da mesma vila; sen teren a riqueza de motivos e a variedade que tanto fan campar outras eirexas románicas do val de Lemos e Galiza toda. Igualmente son de follas os capités do interior do ábside e portada, sen que haxa un sóio historiado.

A portada áchase formada por dous arcos concéntricos, adornadol-os touros con piñas, e lembra a portada da referida eirexa de Sar, en Santiago, e mais a do Hespital do Incio no municipio do mesmo nome.

O mais intresante da eirexa de Marrube, son as pinturas muraes, ó fresco, do devandito ábside, tan raras nas eirexas galegas.

No pirmeiro tramo do ábside, á mau esquerda do espeutadore, áchase repersentada a Adoración dos Reis (é a parte millor conservada). No fondo, tres Reis, un d' á cabalo e dous d' á pé, con altas coroas de cinco radios. Viste o pirmeiro unha túnica marela, cinxida na cintura, o segundo roxiza, e o terceiro un saio que lle chega ós xionllos. Predominan n-esta pintura as coores carmiñosas e marelas, o pardo e o gris escuro.

N-outro plano por riba d' iste, aparecen xa os mesmos Reis adourando ó neno Dios.

Na clave da vouta de medio cano que cobre iste tramo do ábside, aparece o rubio Febo, con cara de dios botando raios de luz, estrelas e unha cabeza de muller, que ben poidera sel-o retrato da fundadora da eirexa, ou donante das pinturas.

As pinturas do lado direito do ábside, áchanse en moito mais ruín estado, pol-o que faise difizle comprender ó pirmeiro ollar, o que siñifican. Repersentan ó meu xuicio, a Adoración dos Pastores.

Sobr' isto aparece no centro unha figura, vestida de marelo traxe, que siñala un cadro grande. É o retrato do pintor? Será o do arquiteito ou o do donante? Que é o que s' acha repersentado n-iste cadro? No fondo do ábside, sobr' a vouta de cascarón qu' o cobre, áchase repersentado o Xuizo Final. Xesús con nimbo crucífero no seu trono, e á direita a Virxe adourándoo, c' unha gran coroa de tres radios, seguida d' un fato de seis ou sete santas con nimbos, e outro fato d' ánxeos e santos á esquerda. Cerran o cadro catro ánxeos, dous de cada lado, con enormes trompetas, que lembran as repersentadas nas miniaturas dos séculos XI ó XIII.

XOQUIN ARIAS SANXURXO.

ARCHIVO FILOLÓXICO E ETNOGRÁFICO DE GALIZA

(CONCRUSIÓN DO VOCABULARIO DOS CESTEIROS DE MONDARIZ)

Rotolada — — — Festa
Rabistel — — — Rabo
Rabuda — — — Pescada (merluza)
Redonda — — — Mazá
Rema — — — Auga
Renear — — — Chover
Reñeivas — — — Sardiñas
Retorta — — — Chave
Roupeca — — — Roupa
Rouzarse — — — Rir
Ruan — — — Manta
Rufo — — — Fogo, lume
Rusticas — — — Castañas
Renear — — — Chover
Sabuñar — — — Saber
Santiñar — — — Rezar
Santuñiva — — — Silla
Segar — — — Comer ou morder
Sinado — — — Cabaleiro
Solteante — — — Solteiro
Sotela — — — Rameira
Solteante — — — Putañeiro
Sotelo — — — Aceite
Sotreñar — — — Gardar
Sordia da Cigua — — Zucre
Soyene — — — Ti
Tanguello — — — Fiadeiro
Tapuñir — — — Esconder
Tasca — — — Taberna
Tarela — — — Peseta
Tarugos — — — Cornos
Tranquita — — — O tren
Tebra — — — Monte
Trena — — — Carcele
Trincante — — — Dentes
Toula — — — Probe
Trugil — — — Viño

Usca — — — Sol
Vacanegra — — — O tren
Vacha — — — Orgao sexual f.
Valdroa — — — Ventre
Vativo — — — Vaso
Verdea — — — Mazá
Verdeosa — — — Herba
Verdeosa — — — Verdura
Verdeosa de Xaracello — Verdura
Vigas — — — Sardiñas
Xabraloiros — — — Pelo
Xabanco — — — Vello
Xacomiña — — — Ladrón
Xamarna — — — Compañeiro
Xambras — — — Pernas
Xambias — — — Pernas
Xais
Xamonco — — — Borracho
Xaspiar — — — Pagar
Xarabello — — — Caldo
Xaramonea
Xatos — — — Bois
Xebas — — — Abellas
Xebo — — — Pai, vello, pallón
Xeguia — — — Navalla, canivete.
Xido — — — Bo
Xiniga-o — — Filla, fillo
Xiria — — — Bonita, fermosa
Xirigonza — — — Vergonza
Xiote — — — Peido
Xornar — — — Durmir
Xotos — — — Bois
Zafio — — — Pano
Zanguer — — — Bellar
Zuburro — — — Millo
Zurriguillas — — — Médeco

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

DEPORTES

OS PARTIDOS INTERREXIONAES

De todol-os acordos tomados na derradeira Asambreia de Clubs de Foot-ball, foi sin dúbida o mais trascendental o da celebración de partidos antr' os equipos das distintas rexiós Hespañolas—acetemos por unha vegada a terminoloxía políteca dos futbolistas—xogando un campeonato do xeito do que cada ano se xoga antr' os equipos vencedores das rexiós.

Foi o citado acordo moi ledamente acollido pol-a afición, xa que asina, ademais de ter ocasión pra se destacaren os valores futbolísticos de cada rexión, pode chegarse a saber a cencia certa coma en xusticia, se debe integral-o equipo hespañol, hastra agora seleicionado a capricho pol-a inorancia e o caciquismo que n-iste orde impera, coma nos outros da vida do Estado.

A data indicada pra xogal-as seleiciós catalana e galega, precisouse pró pirmeiro de Xaneiro de 1923, preparándose o encontro de dous onces xurdios, que atraguerán de certo á Pelra dos Mares, miles de persoas coma no 14 de Maio pasado con ocasión da final Irún-Barcelona.

Non queremos, adoutando xestos d' arúspice, espallar cábalas nin profecías en col d' iste asunto. Pro non é aventurado supor que si com' esperamos, os téinicos seleicionadores saben, ascendendo por riba de noxentos partidismos, cumprir co seu deber, Galiza ha mostrar coma non somentes xurde no orde inteleitual un manífico renacemento.—GOAL.

ASOREY N-OURENSE

O noso gran escultor chegou a Ourense onde ven deixar unha das suas grandes obras: o sepulcro pra Sra. D.ª Dolores Santamarina.

Os redaitores do NOS mandaron un mensaxe á Comisión costituída na Habana pro moimento a Curros Enríquez, pedindo qu' a execución d' ise moimento lle sexa encarregada ó Asorey, N-Ourense, na Cruña, Ferrol, Lugo, Santiago, Pontevedra, Vigo e Madrid recolléronse as firmas de tódal-as persoas prestixosas de Galiza.

NOS pubricará no seu número que ven unha fotografía da obra d' Asorey enriba mencionada, e mais un estudo en col do insine escultor galego.

ESPOSICION IMELDO CORRAL

O gran paisaxista ferrolán abriu o día 26 de Santos nos salóns do *Liceo*, unha Esposición de cadros qu' atraguen poderosamente a atención do púbrico. No número que ven daremos conta detallada d' ela. Imeldo Corral cada día asenta mais a sua sona e cada día son mais apreciadas e ademiradal-as suas obras.

LIBROS

A PAIXÁO DO MAESTRO,
POR PINA DE MORAIS.

«A vida grande é a íntima, a profunda, a obscura, que é dentro de nós como o relicario nas catedrais, como uma semente numa terra imensa e árida».

«Nem na terra que se pisa todos os dias, a gente repara a pobre terra, quanto mais na vida. Conhecemos duma e de outra apenas os mostradores, como as crianças os relógios».

Estas duas parrafadas, escolleitas antr' as 90 páxinas da noveliña—que figura as confidencias d' un vello mestre d' esgrima, italiano, que ten na sua vida a traxedia d' un amor e un duelo—abondan ben pr' indicar que é unha novela d' aición interior, na que a traxedia, alén do amor e do duelo, está na y-alma do *maestro*.

E o *maestro*, de fala pintoresca e cosmopolita por veces, vai espallando o seu estado d' alma n-unha riqueza torturada d' imaxens brilantes, fondas, inagardadas, ningunha banal, d' esas imaxens que son símbolos, que caraiterizan o estilo e o pensar do gran escritor que é Pina de Morais.

A Geralda, que lle sigue no volume, é mais un pequeno cadro rústico d' istes qu' agora se fan en Portugal, e que teñen un intrés, asegún nós, tanto pra hoxe coma pr' o futuro. Xa temos razoado outra vez isto.

Sigue o *Dialogo entre o Doiro e o Mardo*, conversa filosófica antr' o río que pasa e a serra que fica, conversa que s' ergue por veces d' un xeito verdadeiramente xurdio, cando di o Maráo: «a onda é água que quere ser asa é o teu mar que quere ser céo, canças-te de ser tam grande e viver tam baixo...» E logo: «deixaras-me no triunfo da minha solidáo, ainda náo contei todas as estrelas e ainda náo sei de cór todos os misterios».

O triste é unha hestoria da vida militar, bela e sentimental.

Polo derradeiro, *A alma da fonte*, é un conto fermosísimo, cheo d' emoción, de tenrura e de misterio, que verdadeiramente nos encantou.

VELHAS SENTENÇAS,
POR ALBERTO VIEIRA BRAGA.

São do povo essas sentenças
que eu por mim quis estudar,
composdo delas cantigas
pr' a melhor poder rezar.

E logo veñen cen cuartetas, cada unha glosando un refrán antigo.

Hai dous xeitos difrentes de *retorno ó popular* na arte: o xeito descritivo (arte costumbrista)—Lamas Carvaxal, Lameiro—e o xeito que consiste en faguel-as cousas com' o pobo o faría—Rosalía (nos *Cantares*), Leiras Pulpeiro, e, un pouco, cáxeque tódol-os poetas galegos, ainda os d' agora. Iste libriño corresponde ó segundo xeito. E estas cousas homildosas e sinxelas teñen pra nós unha importancia social verdadeiramente grande. Por iso, libros com' o do señor Vieira Braga son decote merecentes da nosa gabanza.

BAZAR, POR FRANCISCO LUIS BERNÁRDEZ

Unha *plaquette* elegante ó xeito moderno, tirada en papel de faguer paquetes e ilustrada por Barradas—sen dúbida todo elo alusivo ó título e ó contido do libriño, que fala de xoguetes—é o que nos oferce agora o autor de *Orto*.

Coma a modernidade ainda non levou ó Bernárdez—rapaz equilibrado d' abondo—a rifar co sentido común, conserva da poesía *vella* o que debe conservar, e por iso ainda fai décimas

clásicas, embora o contido sexa moderno—non *ultra*, senon mais ben *humoresque*. Porque o fondo é sentimental.

Cecais a posición humorísteca sexa a millor pr' enxergal-a modernidade. Cecais a modernidade, o úneco que ten de serio é o que ten d' humorísteco. E entón, o Bernárdez foi o que deu no fito.

Tamén, se cadra, o autor de *Orto* quer esconder-o seu sentimentalismo atrás d' estas cousas, e isto é o que non consigueu de todo, porque n-il o sentimental, o lírico, traiciónase, anque vaia collido do ganchete co Barradas.

A «FUNDACIÓ BERNAT METGE».

Recibímol-o prospeito da gran Coleición catalana de clásicos gregos e latinos que, baixo o patrocinio do Sr. Cambó, e a direición do noso ademirado amigo Joan Estelrich, seica principou xa a pubricar a «Fundació Bernat Metge», empresa costituída pra difundir no pobo catalán a literatura grega e latina. A empresa colleu por divisa o nome do introdutor do humanismo nas letras catalanas. Nomes ilustres com' os de Rubió i Lluch, Bosch Gimpera, Pedro Corominas, Xosé Carner, Nicolau d' Olwer, Lois Segalá, Xosé M.ª de Sagarra, Alomar, etc., anúncianse antr' os colaboradores.

O prospeito dí que se pubricarán aixiña obras de Lucrecio, Menandro, Cicerón, Horacio, Xenofonte, Hesiodo, Platón, Terencio, Marcial, Cornelio Nepote, Fedro, Séneca, Xuvenal, Aristóteles, Tácito, Catulo e Propercio, filósofos presocráticos e líricos gregos. As ediciós de cada obra han ser tres: unha co tésto antigo e a tradución catalana a carón, con introdución falando do autor, o seu tempo, as suas obras; hestoria resumida do tésto; esposición de cada obra; notas; index xeneral, de nomes, glosarios, *incipit* de poemas e versos, etc. Outra levará somentes o tésto antigo, e outra somentes a tradución catalana.

Trátase d' un emprendimento serio e dino de toda loubanza pra popularizal-a outa cultura. O prospeito fai a invocación da tradición catalana e mais á necesidade presente «literaria e social» d' unha renacencia clásica, que dí se sinte en tódol-os países de cultura superior. Por iso, iste emprendimento ten moito de pedagóxico. Porque nós pensemos d' outro xeito tocantes á necesidade da renacencia clásica—cremos millor que compre ceibármonos da tiranía espiritual grecoromana—a fidelidade dos cataláns á sua tradición mediterránea—ainda isto habíamolo de discutir—é pra nós dina de gabanza.

Nós non temos en língoa galega mais qu' as traduciós d' Anacreonte que fixo D. Florencio Vahamonde. Mais o noso caso é outro. A nós intrésanos a literatura grega e romana do mesmo xeito qu' a literatura inda, árabe ou finesa.

LOS GRANDES OCULISTAS DE EUROPA

Con este título, pubricou o doutor Sal Lence un folleto interesante merecedore das nosas gabanzas de profanos. Un novo folleto, poderíamos decire, xa que o ilustre autor do notabre libro «A Refracción ocular», enantes d' agora ofreceu outros moi loubados á consideración dos colegas, froito das esperencias de catorce anos de traballo na sua clínica oftalmolóxica da Cruña.

A autoridade do distinto doutor Sal Lence, lugués de nascimento, na rama científica da meicíña que cultiva, ficou ben probada cando a saída do seu libro «A Refracción ocular», xa que entón os millores oftalmólogos d' Europa nas revistas profesionás adicáronlle xuizos agasalleiros.

Agora o folleto «Los grandes oculistas de Europa»—impresións d' un viaxe que fixo derradeiramente pol-as principás urbes europeias pra estudar os progresos da sua especialidade médica—quer sere un homaxe ós seus meirandes colegas de Vello Continente. E isó é; pro é tamén un ensiño mais pra cantos teñen a minsión de se adicaren científicamente á cura das doenzas dos ollos.

A cencia médica galega conta con eminencias recoñecidas, e entre isas eminencias merece un lugare outo, drento da oftalmoloxía, o noso ilustre amigo doutor Sal Lence, que coma home de fondo e craro talento, é tamén un galeguista entusiasta e un axudador patriota do erguemento da nosa cultura enxebre.

REVISTAS

LA DOUCE FRANCE (dous númaros)

Do número d' agosto-setembro, sacamos:—*Question pour M. Leon Daudet*, que pubricou *Le Stupide XIXme Siècle*, do que o II capítulo: *L' Aberration Romantique*, gaba a Balzac, a Veuillot, a Leon Bloy, a Barbey d' Aurevilly á Stendhal, a Baudelaire, Verlaine e Moreas, Sainte-Beuve e Fustel de Coulanges; desprecia a Taine, Renan, George Sand e Flaubert, e asáñase contra Chateaubriand, Hugo, Michelet, Zola. Polo derradeiro, pensa que a poesía só produxo n-esa época obras verdadeiras na língoa d' oc: Mistral, Aubanel, Roumanille... A *question* é pol-a preterición d' Alfred de Vigny.—Un estudo d' Emmanuel de Thubert encol do bardo breton Jean Pierre Calloc' h, do qu' hemos dar algo en NOS, —*L' Art de France*, reseña de esa asociación, fundada en 1916 por Em. de Thubert e Adolphe Cadot, anque xa dende 1913 a había e tiña por órgao o boletín *L' Art de France* hoxe *La Douce France*. O seu fito: xuntar ós artistas cos industriás pro desenvolvemento da arte decorativa francesa. Hoxe preside Edouard Henriot. O ano pasado, orgaizou a pirmeira esposición de pintura (Museo Crillon). Agora abriu unha seición musical, está orgaizando grupos rexionás, e quer reformal-o *cinema*. Ainda creou un teatro pra nenos.

Do número d'outono: un anaco do *Poeme de la Victoire* d' E. de Thubert:—*Les grands thèmes baudelairiens*, por Gabriel Brunet.—E outras cousas.—De Louis Laloy no *Preface* feito prás *Appogiatures resolues et non resolues* de Georges Migot, sacamos a suxestión seguinte: «On a, de nos jours, divinisé l' instinct. Il est partout necessaire, même dans les sciences exactes, où il prend le nom d' intuition». — D' un traballo d' E. de Thubert encol do pintor Jules Jean Denisse: «On ne se léve pas en vain dans la nuit pour aller chercher l'aube sur les collines: il nous vient de la rosée, du brouillard, du feu soudain du ciel un enthousiasme qui nous rend la jeunesse». Retemos isto pr' os poetas e pr' os artistas.

OURENSE: IMPRENTA E PAP. DE «LA REGIÓN»

AVISO ÓS LEUTORES

PRECIO DA SUSCRICEÓN

O precio da suscricéon do NÓS, incruido o franqueo, é de 6 pesetas os doce números na península e de 15 pesetas no estranxeiro, ou o equivalente en calquer outra moneda.

O importe da suscricéon remitirase ó siñore adeministrador por xiro postal, cheque, letra de cambio ou numerario.

As páxinas d' anuncios do NÓS somentes se ceden ós industriales e comerciantes cuyos métodos comerciales creemos dinos e honrados; e por esto *as nosas ofertas d' anuncio son todas sin compromiso*. Si algún leutor atopa falsedás ou métodos impropios do comercio, n-algunha das casas anunciadas nas nosas páxinas, estimarémoslle moito nos chame a atención, porque non toleramos que s' anuncie ningunha casa que non sexa seria.

TARIFA D' ANUNCIOS

Insercións soltas de anuncios: Unha páxina, 60 pesetas; media, 40; tercio, 25; cuarto, 15; octavo, 8, e medio octavo, 5.

Estas insercións no texto e na última prana da cuberta teñen un aumento no precio do 100 %.

Cando se traten de seis a doce insercións farase unha rebaixa do 10 %; e cando se traten de doce insercións en adiante a rebaixa subirá ó 15 %.

Pubricidade: Avisos oficiales, 2 pesetas línea. Informacións gráficas, 400 pesetas páxina e 250 pesetas media páxina. As fotografías e clichés serán de conta dos clientes.

Anuncios breves: Na Guía da Banca, Bolsa, Industria e Comercio, comprendida a suscricéon por doce números 48 ptas. na península e 60 fora.

Na Guía Profesional, comprendida a suscricéon á revista por doce números, 36 pesetas na península e 48 fora

CONDICIÓS DO ANUNCIO

1.ª O pago do anuncio efectuarase por inserción.
2.ª Os dibuxos e clichés serán de conta do anunciante, a cuyo cargo estará a redaución do anuncio.
3.ª O texto obrará no noso poder denantes do día 20 de cada mes.
4.ª O trato do anuncio renovarase tácitamente si non se denuncia denantes do vencemento.
5.ª O anunciante, no caso de crovar no negocio anunciado, poderá roscindir o trato; pero terá que abonar o importe das bonificacións en rebaixa que se lle fixera.
6.ª A xerencia poderá rechazar todo texto que considere perxudicial pr' á revista.

ABONAMENTO DE SUSCRICEÓN

SR. ADEMINISTRADOR DO NÓS

Muí siñore meu: Complázome en remitirlle ..... *importe da miña suscricéon a doce números do boletín.*

A miña direución postal é:

.....

.....

.....

(Provincia de .....*)*

De V. atto. s. s. q. e. s. m.,

.....

ABONAMENTO D' ANUNCIO

D. .....

.....

contrata co xerente da Sociedá NÓS, domiciliada en Ourense, un anuncio de .....

inserción ..... *do tamaño de* .....

plana que se publicará .....

.....

do boletín da cultura galega NÓS con arreglo á tarifa e condicións pubricadas.

..... *de* ..... *de 192*....

.....

XASTRERÍA
FREIRE HUICI & C.ª
S. en C.

Real, 7 e 9, 1.º -- A CRUÑA

MANUEL PEÑA REY

ESPECIALISTA EN PARTOS E DOENZAS PROPEAS DA MULLER

Deixou de pertenecer dend' o mes de Xunio ó Sanatorio Quirúrxico d' Ourense e continúa na sua clínica na **calle de Luis Espada 23-2.º** onde recibe a consulta e fai esproraciós e' os

RAYOS X

APARATOS Y DISCOS

"Gramophone"

RELOXERÍA

Miguel Calviño

OURENSE

BANCO DE VIGO

FUNDADO EN 1900

CASA CENTRAL VIGO.—Sucursales e axéncias en OURENSE, PONTEVEDRA, SANTIAGO, VILLAGARCÍA, MONFORTE NOYA, BARCO DE VALDEORRAS, CARBALLIÑO, CELANOVA, CANTABA, LA ESTRADA, MEIRÍS, RIBADAVIA, VERÍN

Tén Axentes e Corresponsaes no Reino yo Estranxeiro, especialmente nas Amérecas

Realiza toda cras d' operaciós de Banca e Bolsa en xeneral. Ademite contas correntes e depósitos pol-os que abona os intreses siguentes:

CONTAS CORRENTES	á vista	2	%
DEPOSITOS a	1 mes prazo	2 ½	»
» a	3 » »	3	»
» a	6 » »	3 ½	»
» a	12 » »	4	»
En CAIXA DE AFORROS	deica 10.000 ptas.	3 ½	»

AUGAS MINERO-MEDICINÁS, BICARBONATO-SÓDICAS

MONDARIZ

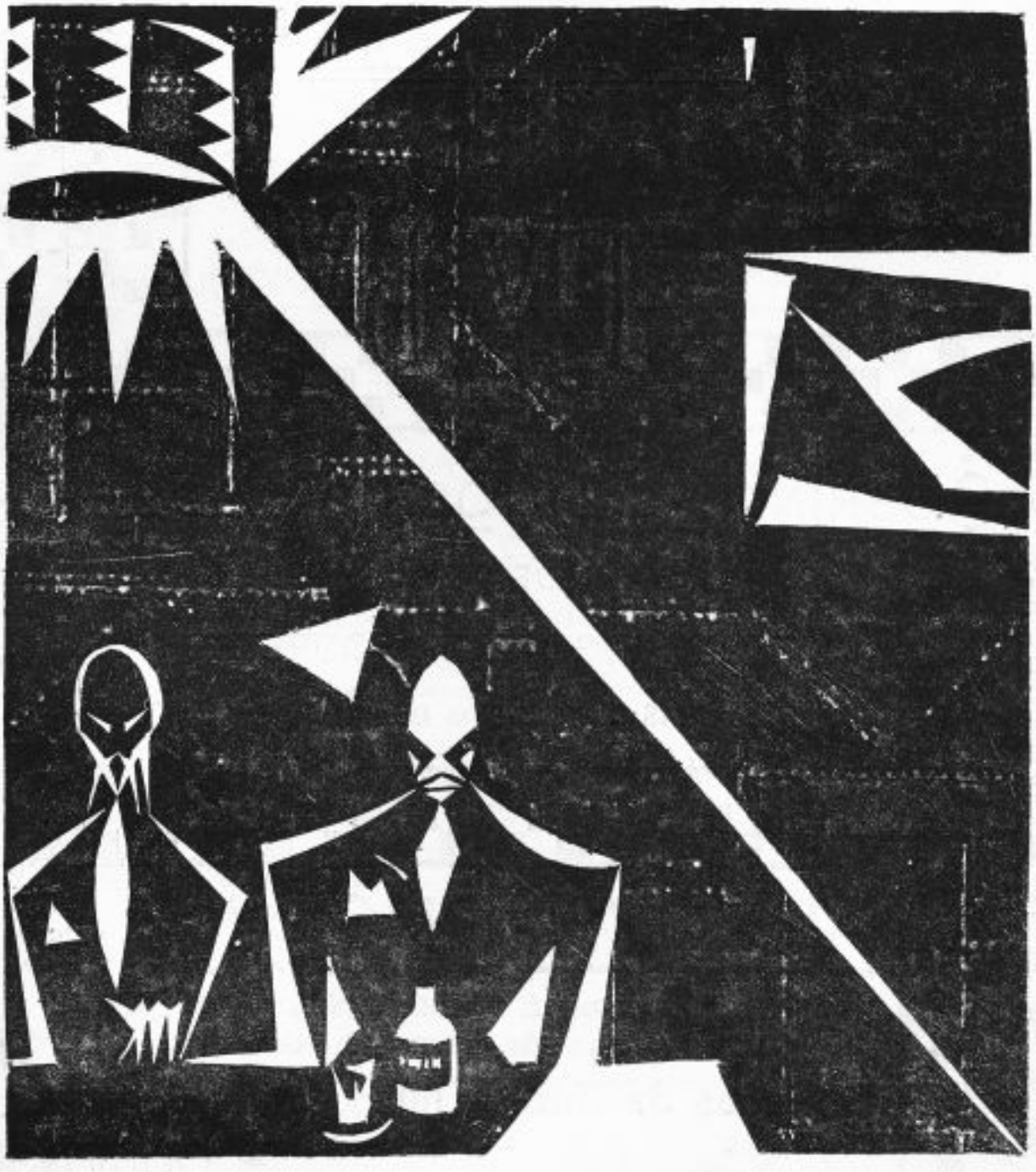

1000

F. Román e Saco

DROGUERÍA

E FARMACIA

Pereira, 19 Teléfono, 28

OURENSE

SOBRINOS DE JOSÉ PASTOR

BANQUEIROS

A CORUÑA - VIGO - LUGO - OURENSE

REALIZAN TODA CRAS D' OPERACIOS DE BANCA E CAMBIO

ARNOYA FINO

siñifica o másimum da "delicadeza,, entr' os viños do Riveiro:
sabe bén, entona o corpo, da a cara y-está presentado con esmero.

Bodegas da Viuda e fillos de Xoan Fuentes

OURENSE